

# ZORII UNEI ACTIVITĂȚI MODERNE DE POLITICĂ EXTERNĂ (1821 — 1828)

DAN BERINDEI

## SITUAȚIA INTERNAȚIONALĂ<sup>1</sup>

Învingătorii lui Napoleon încercaseră să supună din nou Europa forțelor conservatoare. În septembrie 1815 fusese organizată Sfânta Alianță — inițiată de țarul Alexandru I —, pact al marilor monarhi îndreptat împotriva națiunilor!<sup>2</sup> În locul atotputernicei Franțe napoleoniene, continentul se văzuse dominat, în primii ani după înfrângerea acesteia, pe primul plan, de Rusia și de Anglia. Dacă Prusia era încă destinată, câteva decenii, a rămîne o mare putere de rangul al doilea, în schimb Austria avea să-și recîștige grabnic pozițiile, datorită nu în mică măsură abilității lui Metternich, care a știut să folosească Sfânta Alianță nu numai pentru a combate orice tentativă revoluționară, dar și pentru a redobîndi Imperiului habsburgic locul său de prim plan. „Această nobilă și mare fraternitate a suveranilor — scria el lui Nesselrode, în august 1817, referindu-se la Sfânta Alianță în cadrul căreia își va desfășura jocul — valorează mai mult ca toate tratatele”<sup>3</sup>. Franța, la rîndul ei, de altfel, n-a putut fi menținută multă vreme în afara cercului marilor puteri.

Congresul de la Viena realizase pe continentul european un relativ echilibru. Nici unul dintre partenerii învingători nu putuse să cîștige, în perioada următoare încheierii sale, poziția *singulară* pe care Napoleon fusese silit s-o părăsească. Nici „restaurația” nu putuse fi perfectă, ci ea se realizase cu evidente limite, inclusiv în Franța, unde Ludovic XVIII trebuise să accepte Charta! În realitate, roata istoriei nu putuse fi nici oprită, nici dată înapoi. Revoluția din 1789 și cuceririle ei n-au putut fi eliminate din memoria vie a popoarelor și a oămenilor. De altfel, lupta dintre forțele revoluționare și progresiste și cele conservatoare și reacționare, aparent deplin biruitoare, nu încetase. „Revoluția” continua să amenințe autocrația și „ordinea” ei! În această situație marii mo-

<sup>1</sup> A. Debédour, *Histoire diplomatique de l'Europe depuis l'ouverture du Congrès de Vienne...*, Paris, f.a., tomul I; Emile Bourgeois, *Manuel historique de politique étrangère*, Paris, 1913, tomul II; Pierre Renouvin, *Histoire des relations internationales*, Paris, 1954, tomul V; *Istoria diplomației*, sub redacția lui V. A. Zorin, V. S. Semionov, S. D. Skazkin, V. M. Hvcstov, ediția II-a, București, 1962, vol. I; J. B. Duroselle, *L'Europe de 1815 à nos jours. Vie politique et relations internationales*, Paris, 1964; Nicolae Ciachir și Gheorghe Bercau *Diplomația europeană în epoca modernă*, București, 1984.

<sup>2</sup> Vezi M. Bourquin, *Histoire de la Sainte Alliance*, Geneva, 1954.

<sup>3</sup> Emile Bourgeois, *op. cit.*, tomul II, p. 612.

narhi recuseseră la Sfînta Alianță. Au început să fie convocate congrese ale acesteia, menite a salva și imuabilitatea monarhică, la care au participat totdeauna în persoană cei trei mari suverani absoluți — împărații Rusiei și Austriei și regele Prusiei — dar au fost reprezentate și celelalte două puteri, Anglia și Franța. Cea dintîi dintre aceste reuniuni a avut loc la Aachen, în toamna anului 1818, Franța dobîndind atunci evacuarea armatelor de ocupație și totodată dreptul de reprezentare în congres!<sup>4</sup> Într-o Europă dominată de biruitoarii din 1815, dar și în coloniile spaniole din America și în Brazilia portugheză, forțele înnoitoare se găseau în plină desfășurare și coaliția monarhică — scindată, de altfel, de contradicții interne — s-a găsit confruntată nu rareori cu situații de acută criză. În America procesul de eliberare a coloniilor spaniole și a Braziliei a fost neîntrerupt și, bucurîndu-se de sprijinul direct al Statelor Unite și al Angliei, fostele colonii se vor constitui în state independente. În 1823 Monroe, președinte al Statelor Unite, declară că Americile nu mai puteau fi „considerate ca obiect de viitoare colonizare din partea nici unei puteri europene” și el anunță că guvernul său avea să riposteze la orice tentativă europeană îndreptată împotriva unei foste colonii din zona americană<sup>5</sup>. Rînd pe rînd, s-au constituit statele din America latină, pe care Anglia a intenționat a le recunoaște încă din 1822 și le-a recunoscut efectiv în 1825<sup>6</sup>. Încercarea Sfîntei Alianțe, la inițiativa țarului Alexandru I, de a interveni dincolo de Ocean a eșuat din cauza depărtării, dar și a opoziției Angliei și Statelor Unite.

În Europa, în schimb, Sfînta Alianță s-a putut confrunta cu *revoluția*. În ianuarie 1820 a izbucnit insurecția militară din Spania, în iulie una similară în regatul Neapolelui, în august 1820 era rîndul Portugaliei. În amîndouă regatele iberice, ca și în sudul peninsulei italiice, procesele revoluționare au fost încununete de succes și au fost instituite regimuri constituționale. La sfîrșitul lunii ianuarie 1821, Tudor Vladimirescu ridică steagul său de luptă, formînd și el o oștire revoluționară — „adunarea norodului” — iar o lună și ceva mai tîrziu Eterea își declară și ea acțiunea pe teritoriul Principatelor Române. În luna martie, procesul revoluționar, tot sub forma unei insurecții militare, izbucnea și în regatul Piemontului! Dacă avem în vedere că diplomatul țarist Kotzebue fusese ucis în luna martie 1819 de un student german și că în luna februarie 1820 ducele de Berry căzuse victima unui atentat, dacă luăm în considerare și activitatea societăților secrete, ca și, în Germania, a asociațiilor de tineret, fără a mai vorbi de o stare de agitație fățișă sau cel puțin latentă a națiunilor, înțelegem că marii monarhi și principații lor slujitori nu se simțeau în siguranță. Ei au recurs, de cîte ori au putut, la represiune, dînd totodată acesteia un caracter de aparență „legalitate internațională”. La Congresele de la Troppau și Laybach ale Sfîntei Alianțe, Metternich a obținut împuternicirea de a interveni cu forță în Italia. Drept urmare regimurile constituționale instituite în regatele Neapolelui și Piemontului s-au prăbușit sub loviturile baionetelor

<sup>4</sup> *Ibidem*, p. 612 și urm.; A. Debidour, *op. cit.*, tomul I, p. 119—124; Nicolae Ciachir și Gheorghe Bercan, *op. cit.*, p. 269—270.

<sup>5</sup> *Documents of American History*, sub îngrijirea lui Henry Steele Commager, ediția VI-a, New York, 1962, p. 236.

<sup>6</sup> A. Debidour, *op. cit.*, p. 184, 206.

austriece. Țarul, deși favorizase inițial pregătirile de luptă de eliberare în Europa de Sud-Est, a acceptat ca Poarta otomană să reprime mișcările izbucnite. La Laybach apelurile lui Tudor Vladimirescu și ale lui Alexandru Ipsilanti s-au văzut nu numai ignorate, ci și respinse de țar. Tot el avea să împingă Franța — „plenipotența” fiind acordată în cadrul Congresului Sfintei Alianțe de la Verona din 1822 — spre intervenția militară din Spania și restauarea „vechiului regim” în regatul spaniol în 1823; în Portugalia regimul constituțional avea să reziste însă pînă în 1828<sup>7</sup>. „Liniștoa” a fost astfel aparent restabilită, în Germania Metternich manevrînd neconținut pentru înlăturarea sau limitarea regimurilor constituționale, acolo unde ele mai ființau. Dar aceasta nu va împiedica ca și în Rusia, citadelă a Europei monarhice, să aibă loc imediat după moartea țarului Alexandru I mișcarea decembriastă!

Diplomați de excepție s-au găsit angajați în disputele internaționale ale epocii. Talleyrand și Metternich, Canning, Capodistria și Nesselrode, ultimii doi situați pe poziții contradictorii în fruntea politicii externe ruse, pentru a nu aminti decît pe cei mai de seamă, au desfășurat uneltirile lor „amabile”, un joc „politicos”, dar totodată deosebit de dur, în care se avea în vedere înainte de toate interesele marilor puteri pe care diplomații în cauză le reprezentau și doar ca fațadă interesele statelor ori popoarelor mai mici asupra cărora, de obicei, cei mari hotărâau. Fiecare putere mai trebuia să facă față propriilor contradicții interne, chiar și în constituționala Anglie, unde un conflict surd se desfășura între regele George IV și miniștrii săi, în Franța, unde moderații trebuiau să reziste presiunilor monarhiștilor înrăiți din preajma ducelui de Artois (din 1824 regele Carol X!), în Rusia undc, după conflictul dintre Capodistria și Nesselrode, fiecare reprezentînd poziții diferite în timpul domniei sinuosului și nehotărîtului țar Alexandru I, Nicolae I s-a dovedit a fi cu mult mai sigur de sine în politica sa absolutistă și reacționară, ori în Austria, preocupată de necesitatea continuă de a-și consolida pozițiile în Italia și Germania, minată de contradicții cărora Metternich avea doar impresia a le face față, adevăr ce avea să fie demonstrat cu pregnanță în 1848!

După Congresul de la Verona și intervenția franceză în Spania, deși a urmat o dură perioadă de contrarevoluție în Europa occidentală, nu numai în Spania și în Franța, supuse unor monarhi absoluți deosebit de duri, dar și în Italia și Germania, unde Austria se străduia să-și extindă și să-și consolideze autoritatea, eliminînd ultimele bastioane ale constituționalismului, Sfînta Alianță a început să decadă în însemnătate și în funcționalitatea ei europeană, subminată din interior prin conflicte intestine și din afară de Anglia situată pe poziții singulare, mai ales în jumătatea de deceniu în care Canning s-a găsit la conducerea afacerilor ei externe (sept. 1822 — august 1827). Revoluția din 1830 avea, de altfel, să arate șubrezenia „ordinei” restaurate de Sfînta Alianță!

În timp ce în America, încă din primii ani ai celui de-al treilea deceniu al secolului al XIX-lea, partida era în curs de a fi deplin cîștigată de fostele colonii răsăulate, în a doua jumătate a aceluiași deceniu atenția cercurilor politice și diplomatice s-a deplasat spre problema orientală.

<sup>7</sup> *Ibidem*, p. 253.

Dacă inițial Rusia acceptase ca Imperiul otoman să reprime mișcările revoluționare din Principate, curînd, chiar în vara 1821, Imperiul țarist își modificase poziția, constrîns la aceasta și de caracterul deosebit de sîngeros al represiunii exercitate de Poartă. Principatele au fost supuse ocupației otomane, prelungită sub diferite forme pînă în preajma izbucnirii războiului ruso — turc din 1828 — 1829; cirna lor a fost totuși incredințată, în vara 1822, unor domni pămînteni. Revoluția de eliberare greacă a continuat pe teritoriul Eladei, în ianuarie 1822 adunarea națională greacă adoptînd o Constituție democratică și votînd independența noului stat. Au urmat însă pentru națiunea greacă ani grei de luptă, mai ales după ce sultanul a făcut apel la Mehmet Ali, viceregele Egiptului, ale cărui trupe au debarcat în Peloponez în februarie 1825. Cu toată fîrtarea țarului împotriva Porții, el s-a arătat profund nemulțumit și de felul în care evolua situația politică în Grecia. „Eliberarea” Europei de Sud-Est Alexandru I o înțelegea numai prin prisma asigurării intereselor de dominație ruse în zonă. Ceva mai maleabilă față de cauza greacă s-a arătat însă Anglia, mai ales din cauza lui George Canning, care încă din primăvara 1823 a recunoscut pe greci ca parte beligerantă și aceasta doar după cîteva luni după ce congresul de la Verona condamnase lupta de eliberare a Greciei!<sup>8</sup> În ianuarie 1824, o notă rusă preconiza crearea a trei principate grecești vasale Porții<sup>9</sup>, propunere care ajungînd a fi cunoscută, a iritat în aceeași măsură pe sultan, ca și pe greci. Doi ani mai tirziu, s-a ajuns la un nou acord anglo-rus în problema greacă. Trimis la Petersburg, ducele de Wellington a încheiat un aranjament, la 4 aprilie 1826, prin care Rusia accepta medierea britanică în conflictul turco — elen și în temeiul căruia cele două puteri preconizau constituirea unui stat autonom grec.

Între timp, Rusia adresase Imperiului otoman un ultimatum, somîndu-l să se declare de acord cu revendicările ei în problema Principatelor și a Serbiei, fără însă a menționa Grecia. La 12 mai 1826, marile vizir a acceptat cerințele țariste.<sup>10</sup> Deputaților sîrbi, reținuți de mulți ani la Constantinopol, li s-a îngăduit să se reîntoarcă în patrie și în chestiunea evacuării Principatelor a fost făcut un pas mai departe. Doi plenipotențiarî otomani au fost trimiși la Akkerman pentru a întocmi actul final de înțelegere cu reprezentanții ruși, unul dintre aceștia fiind Ribeaupierre, care, în ultima parte a aceluiași an, își va lua în primire postul său la Constantinopol, unde de o jumătate de deceniu Rusia nu fusese reprezentată printr-un ministru sau ambasador, ci doar, de la sfîrșitul anului 1824, printr-un însărcinat cu afaceri. Convenția de la Akkerman din 25 septembrie/7 octombrie 1826 — obținută tot „ultimativ”!<sup>11</sup> — a reconfirmat stipulațiile tratatului de la București din 1812 și a mai cuprins în anexe un „act” referitor la Principatele Ro-

<sup>8</sup> *Ibidem*, p. 186—187, 191.

<sup>9</sup> *Ibidem*, p. 217.

<sup>10</sup> *Ibidem*, p. 235.

<sup>11</sup> Potrivit mărturiei lui Gentz, reis-efendi-ul ar fi declarat: „On nous a invités à une négociation; après trois conférences insignifiantes, on nous propose un ultimatum à la pointe de l'épée!” (Gentz, *Dépêches inédites du chevalier de... aux hospodars de Valachie...*, l'aris, 1877, vol. III, p. 170).

măne și un altul privind Serbia<sup>12</sup>. În cel dintii era hotărâtă alegerea ca domn de către divanul fiecărei țări, „cu acordul oștesc al locuitorilor”, a cîte unui boier din „cei mai vechi și mai capabili”; domnia urma să dureze șapte ani, putînd fi prelungită pe încă un exercițiu septenal; foștilor domni li se întezicea a mai face parte din divan; uzurpările de teritoriu din preajma raielilor dunărene urmau să fie restituite Țării Românești; numărul beșliilor turci nu putea depăși pe cel existent înainte de 1821; Principatele trebuiau să fie scutite de tribut timp de doi ani; se avea în vedere și elaborarea a cîte unui „regulament general” în fiecare țară în vederea ameliorării lor interne. În privința Serbiei se prevedea obligația Porții de a-i asigura autonomia, alegerea în interior a conducătorilor ei, libertatea cultului, interdicția pentru musulmani de a se stabili pe teritoriul sîrb etc.

Problema greacă rămînea mai departe în suspensie, dar acordul anglo-rus din 1826 deschisese drum pentru încheierea la 7 iulie 1827 a tratatului de la Londra dintre Anglia, Rusia și Franța. Urmarea practică a acestuia a fost distrugerea flotei turco-egiptene la Navarin. Refuzul Porții de a accepta exigențele celor trei puteri a dus apoi la o reînnoire a tratatului de la Londra, la 12 decembrie 1827. Profitînd de circumstanțe, încă de la 6 ianuarie 1828 țarul avea să-și anunțe intenția de a ocupa Principatele ca mijloc de presiune asupra guvernului otoman. Cîteva luni mai tîrziu, armatele ruse au trecut Prutul și a izbucnit cel de-al doilea război ruso-turc al secolului al XIX-lea.

## ACȚIUNI DE POLITICĂ EXTERNĂ ÎN TIMPUL REVOLUȚIEI DIN 1821

### OCUPAȚIA OTOMANĂ

La 18,30 ianuarie 1821, Tudor Vladimirescu a plecat spre Oltenia. Revoluția era declanșată<sup>13</sup>. Timp de aproape o jumătate de an, evenimentele din țările române s-au desfășurat sub semnul ei. Revoluția din 1821 s-a încadrat unui proces general, putînd fi evident corelată mișcărilor similare din alte părți ale lumii; relații au ființat între ea și Eteria grecească, amîndouă acționînd în aceeași zonă.

Revoluția românească a avut de înfruntat o situație internațională nefavorabilă desfășurării ei, mai ales în ceea ce a privit imperiile învecinate. De la început, problema n-a rămas circumscrisă în interiorul națiunii, ci a devenit obiect de atenție a marilor puteri, care, direct ori indirect, aveau s-o oprească din desfășurarea ei firească. Confrunțați cu factorii externi au fost Tudor Vladimirescu, conducătorul revoluției, Mihail Suțu, domnul Moldovei și desigur boierimea din Țara Românească

<sup>12</sup> Vezi textul convenției și al actelor anexe în: D. A. Sturdza ș.a., *Acte și documente relative la istoria renascerii României*, București, 1900, vol. I, p. 310—318.

<sup>13</sup> Vezi: C. D. Aricescu, *Istoria revoluțiunii române de la 1821*, Craiova, 1874; A. Olteanu, *Tudor Vladimirescu și revoluția din 1821*, București, 1971; Dan Berindei, *L'année révolutionnaire 1821 dans les Pays Roumains*; București, 1973; Radu Mircea, *1821. Tudor Vladimirescu și revoluția din Țara Românească*, Craiova, 1978; G. D. Isescu, *Revoluția din 1821 condusă de Tudor Vladimirescu*, București, 1982.

și Moldova, clasă stăpînitoare considerată de Poarta otomană ca o *garanță* a „liniștii” și „ordinii”<sup>14</sup>.

Revoluția izvorită din profunde realități interne, a început întemeiată pe două înțelegeri, una internă dintre slugerul Tudor și trei mari boieri<sup>15</sup> — Grigore Brâncoveanu, Grigore Ghica și Barbu Văcărescu — și alta „externă”, convenția dintre Vladimirescu și doi fruntași eteriști, Iordache Olimpiotul și Ioan Farmache, prin care cei trei și-au făgăduit sprijin reciproc în îndeplinirea planului lor „cel spre obștescul folos . . . ca prin puterea armelor . . . să ne eliberăm de sub jugul apăsător al barbarilor”<sup>16</sup>. Prin acest acord, Tudor Vladimirescu încadra revoluția română unui proces revoluționar sud-est european antiotoman. Dar convenția oferea și temei pentru o acțiune paralelă internă, permițind semnatărilor „să se prefacă a provoca dezordine, a stîrni complicații interne”<sup>17</sup>. Trecînd dîncolo de planurile celor trei mari boieri, cu care se înțelesese și care îi dăduseră mandatul de „a ridica norodul cu arme”, ei făgăduind ajutorul lor „cu mijloace folositoare și cuviincioase”<sup>18</sup>, ea și de acelea ale aliaților eteriști, Tudor Vladimirescu a declanșat o revoluție românească de eliberare socială și națională de ample dimensiuni, forța „adunării norodului” îngăduindu-i să se afirme ca factor de sine stătător, față de cei cu care se înțelesese, ștergînd orice urmă de subordonare.

Revoluția a avut loc pe fundalul problemelor Europei de Sud-Est și în confruntare cu cele trei imperii ale zonei, ceea ce s-a reflectat, evident, în acțiunile de politică externă ale factorilor amintiți, care, totodată, au oglindit complexitatea și contradicțiile relațiilor lor. Conducerea istoriei acreditateze teza unui sprijin militar rus ca argument convingător în atragerea aliaților din Principate — de la Vladimirescu la parte din boieri. Dînd dovada unei clarviziuni politice deosebite, slugerul Tudor a acționat cu deosebită prudență, nedezvăluindu-și țelurile antiotomane înainte de a fi avut certitudinea unui sprijin militar din partea Rusiei. Or, nici după sosirea lui Alexandru Ipsilanti la Iași și declanșarea acțiunii eteriste, teza intervenției militare ruse nu s-a confirmat. Acționînd cu prudență, nevrînd să strice planurile unei mari puteri — cum mărturisise lui Udrișki, cancelarul agenției consulare austriece, după sosirea sa la București<sup>19</sup> — Tudor Vladimirescu s-a străduit, mai ales după

<sup>14</sup> Boierimea reflecta un ghent de contradicții, ceea ce s-a vădit și în acțiunile ei de politică externă din timpul revoluției. Grupări ale ei se orientau spre unul sau spre celălalt din cele trei imperii ale zonei; de asemenea, o parte dintre boieri se încadrau, cu limite și rezerve, mișcării naționale, iar o altă parte, boierimea fanariotă, recentă și de adopțiune, din apropierea domnilor, s-a arătat sensibilă față de mișcarea de eliberare greacă. Dar consecvență nu exista în luările de poziție și în atitudinile acestei boierimi plină de contradicții, agitate și totodată indolente, inteligente dar și cinice, oportuniste dar și, uneori, acționînd patriotice. Grupurile ori partizile ei se făceau și se desfăceau, ca și alianțele, după împrejurări și situații, uneori de la o zi la alta, ori sub presiunea unora sau altora dintre factorii externi. De altfel și împrejurările constrîngeau la maleabilitate, chiar și Tudor Vladimirescu, aspru și drept, a fost silit să-și ascundă jocul, să nu-și dezvăluie pe deplin planurile și intențiile.

<sup>15</sup> *Documente privind istoria României. Răscoala din 1821* (se citează *Doc. răsce. 1821*) București, 1959, vol. I, p. 196.

<sup>16</sup> *Ibidem*, p. 191—191.

<sup>17</sup> *Ibidem*, p. 192, 193.

<sup>18</sup> *Ibidem*, p. 196.

<sup>19</sup> *Documente Hurmuzaki*, seria nouă, București, 1967, vol. II, p. 649.

ce întrevăderea sa cu Ipsilanti n-a făcut decît să-i întărească convingerea neamestecului militar rus<sup>20</sup>, să realizeze o înțelegere cu Poarta, să-i obțină acceptul la ceea ce era în curs de a înfăptui.

Denunțînd pe boierii uniți „cu cei de pe vremi trimiși domni” — fanarioții — Vladimirescu a cerut încă de la pornirea revoluției, în arzul său din 23 ianuarie înaintat Porții, „împărăteasca milă” și trimiterea la București a unui „om împărătesc” pentru a constata „jalnica stare a țării”<sup>21</sup>. Credincios Porții s-a declarat față de Pini la 28 ianuarie/9 februarie, pe un dregător l-a amenințat tot în acele zile cu „sabia împărătească”, iar divanului de la București i-a scris sentențios la 4/16 februarie: „noi știm că avem împărat”<sup>22</sup>. Sosit la București, a repetat lui Udrizki, știind că acesta avea să raporteze informația, că nu se ridicase împotriva puterii suzerane.

Dar limbajul lui Tudor Vladimirescu era cu totul altul decît cel umil al domnilor și boierilor. El nu contesta suzeranitatea sultanului, dar pretindea Porții să-l sprijine în restatornicirea „dreptăților” țării și acest lucru îl făcea cu armele în mîini, ocupînd cu oștirea sa revoluționară capitala și așteptînd acolo „omul împărătesc” menit a constata *de visu* realitatea și . . . de asemenea prezența miilor de oșteni! Cu serhaturile dunărene a purtat neconținut corespondența, încă de la declanșarea revoluției, îngrijindu-se de funcționarea poștei spre Silistra și Brăila și trimițînd scrisori și emisari spre Silistra, Brăila, Giurgiu și Vidin. Cînd — la 3/15 aprilie — caimacamii Negri și Ștefan Vogoridi au pretins mitropolitului Dionisie Lupu evacuarea imediată a răsculaților din București, replica slugerului a fost categorică. Mitropolitului i-a scris că se simțea dator a se jertfi „pentru patria noastră”, fiind „venit dîmpreună cu norodul”, iar visterului Alexandru Filipescu-Vulpe că era mai „bucuros” a pieri „cu cinste” în casa sa decît să umble „prin păduri după pohtele și planurile fanarioților”<sup>23</sup>. A doua zi, tot acestuia i-a cerut măsuri pentru intensificarea recrutărilor, căci „fără de arme nu o să ne putem izbăvi țara din mîinile celor ce au mincat-o ațiția ani”<sup>24</sup>. Era limpede că Vladimirescu, chiar sub presiunile „diplomatice” ale caimacamilor lui Scarlat Calimachi, sprijinite și de pașalele dunărene, refuza să renunțe la planurile sale. A rămas pe loc și s-a mulțumit să-și continue și chiar să-și intensifice, în zilele următoare, corespondența cu serhaturile, reafirmînd neconținut Porții „supunerea” sa — așa cum se menționa, între altele, într-un raport al unui diplomat din Constantinopol la 28 aprilie/10 mai<sup>25</sup> — dar n-a cedat nimic din ceea ce voia să înfăptuiască. Prudent, a ordonat ostașilor săi să evite ciocnirile cu turcii ori le-a cerut să-i

<sup>20</sup> N. Iorga, *Izvoarele contemporane asupra mișcării lui Tudor Vladimirescu*, București, 1921, p. 267 (M. Cioranu), 362—363 (C. Isvoranu); C. D. Aricescu, *op. cit.*, p. 212 (P. Poenaru); Al. Vianu și S. Iancovici, *O lucrare înedită despre mișcarea revoluționară de la 1821 din țările române*, în „Studii”, XI (1958), nr. 1, p. 84 (I. Iprandi); *Din scrierile înedite ale lui... Jalnica cințare a lui Zilot...*, în „Revista pentru Istorie, Arheologie și Filologie”, VI (1891), p. 94 (Zilot Românul).

<sup>21</sup> *Doc. răsce. 1821*, vol. I, p. 208 — 210.

<sup>22</sup> *Revoluția din 1821 condusă de Tudor Vladimirescu. Documente externe* (se citează *Rev. 1821. Doc. ext.*), București, 1980, pl 71; *Doc. răsce. 1821*, vol. I, p. 212, 230.

<sup>23</sup> *Doc. răsce. 1821*, vol. 11, p. 21—22, 28.

<sup>24</sup> *Ibidem*, p. 34.

<sup>25</sup> *Rev. 1821. Doc. ext.*, p. 285.

elibereze restituindu-le armele lor și de asemenea, la un moment dat, a dispus să fie retrase satele din prea marea apropiere a fluviului. Negocierile au fost însă purtate mai departe și totodată Tudor Vladimirescu a căutat să împiedice, prin purtarea lor neîntreruptă, ca turcii să intre în țară. Când, până la urmă, operațiile otomane au fost declanșate, slugerul s-a retras cu „adunarea norodului”, prevenindu-și oștenii că venise vremea luptei cu otomanii. N-a avut însă nici acum o atitudine ofensivă, ceea ce ar fi fost imprudent și nepolitic, ci s-a îndreptat spre Oltenia, unde, tot cu armele în mâini, intenționa să reziste în mănăstirile întărite și să impună, până la urmă, Porții satisfacerea „cererilor norodului”. Drumul său avea însă să se sfârșească tragic, prin trădare și prin martiriul său.

Dar nu numai relațiile cu Imperiul otoman au intrat în sfera de preocupare a lui Tudor Vladimirescu, ci în acțiunile sale externe el a ținut în seamă existența celorlalte două mari puteri din zonă: Rusia și Austria. Înainte de a trece Oltul și a se îndrepta spre București, a declarat ostașilor săi, atunci când încă credea în viabilitatea tezei eteriste privind sprijinul rus: „. . . nouă ne vor ajuta rușii ca să luăm cetățile de pe pământul țării noastre și apoi ne vor lăsa liberi și cu legile noastre”<sup>26</sup>. Dar la 23 februarie/7 martie dezavuarea țarului era trimisă din Laybach spre București; de altfel, nici împăratul Austriei nu s-a arătat sensibil față de cererile revoluționarilor munteni, Francisc I fiind chiar dispus să acorde ajutor cu armament și muniții turcilor pentru a-și exercita represiunea! Nici Ipsilanti n-a avut sprijinul țarului de el trîmbițat, ci doar o categorică dezavuare! Cu totul derutat, după ce se aruncase în luptă convins că Alexandru I avea să-l ajute, el nu și-a mai realizat utopicul proiect de forțare a Dunării, ci a rămas pe loc, în Principate, până la zdrobirea oștirii sale de către corpurile de oaste otomane. Rusia a fost constrînsă, în situația dată, să accepte intervenția otomană, căutînd doar să obțină, fără succes, prin glasul reprezentantului ei Stroganof, ca Poarta să folosească „căile pacificării și ale amnistiei”<sup>27</sup>. Tensiunea ruso-turcă avea să crească abia la începutul verii, atunci cînd slugerul Tudor fusese ucis, iar represiunea otomană în Principate se realizase.

Tudor Vladimirescu a întreținut legături în timpul revoluției — direct ori indirect prin intermediul boierilor cu care s-a aliat în temeiul schimbului de jurăminte din 23 martie / 4 aprilie 1821 — nu numai cu Poarta și cu cei doi împărați creștini, dar, de asemenea, cu conducerea Eteriei. Dialogul acesta însă, odată cu agravarea situației generale, s-a dovedit a fi inefficient. Diplomații străini au evidențiat neconținut că Vladimirescu și Ipsilanti aveau „vederi diferite”, că „nu erau înțeleși”, că aveau „scopuri diferite” și că între ei urma să izbucnească un conflict!<sup>28</sup> În aprilie 1821 chiar Reis-efendi-ul declara ambasadorul Austriei că cei doi protagoniști „s-au retras fiecare în altă parte”<sup>29</sup>!

<sup>26</sup> Ilie Fotino, *Tudor Vladimirescu și Alexandru Ipsilanti în revoluția din anul 1821 supranumită Zavera*, București, 1874, p. 57.

<sup>27</sup> *Rev. 1821. Doc. ext.*, p. 238.

<sup>28</sup> *Ibidem*, p. 170, 196, 197 și 217.

<sup>29</sup> *Ibidem*, p. 270.



La 11/23 mai Ipsilanti seria iritat lui Iordache Olimpiotul că slugerul „se poartă foarte rău”. Sfirșitul lui Vladimirescu avea să fie concluzia tragică a acestor relații! Conducătorul revoluției a întreținut relații și cu sîrbii, un raport francez din Viena semnalînd de la 7 martie „legăturile secrete” româno — sîrbești, mărturisite cîteva săptămîni mai tîrziu de însuși Vladimirescu lui Udrișki<sup>30</sup>. În sfîrșit, Tudor Vladimirescu și grupul de boieri cu care a conlucrat s-au arătat firesc și evident interesați de o apropiere de Moldova. Sluggerul a schițat la 5/17 aprilie în această privință un întreg program de acțiune: „. . . urmează să știm cele ce se fac acolo și să le vestim ceste de aici ca, fiind la un gînd și într-un glas cu Moldova, să putem cîștiga dreptățile acestor prințipaturi ajutîndu-ne unii pe alții”<sup>31</sup>. Un „sinior Sion” era folosit pentru a fi trimis mitropolitului Veniamin Costache, la sfîrșitul lunii aprilie și doar două zile înaintea retragerii din București a „adunării norodului”, sluggerul Nicolae Greceanu era desemnat ispravnic de Slam Rîmnic cu sarcina de a culege știri privind Moldova<sup>32</sup>.

În „cererile norodului” se arăta că Tudor Vladimirescu urma să aibă „grijă de binele intern și extern”. Cu armele în mîini el a desfășurat îndrăznețe acțiuni de politică externă. Ţelul înlăturării regimului fanariot și al abuzurilor, ca și schițarea unui program de reforme le-a dezvoltat fățiș; dar evident, obiectivele sale mergeau cu mult mai departe. Le-a sintetizat ostașilor săi țărani la trecerea Oltului, dar ele aveau să aibă și un „ecou internațional”. Contele de Gabriac raporta astfel la 23 aprilie/5 mai 1821 din Petersburg ministrului de externe al Franței că Vladimirescu lupta „în interesul particular al independenței Valahiei și Moldovei”<sup>33</sup>, informație prețioasă, întrucît indica țelurile externe ale sluggerului în dimensiunile lor complete. Documentele emise în cancelaria sa — pe care și-o organizase cu secretari și scriitori minuind mai multe limbi, inclusiv limba turcă, pentru care ceruse a-i fi trimis în preajmă armeanul Martinac Bohor cu „știința de carte și vrednic de loghi”<sup>34</sup>, care îi era prieten — ca și cele scrise de boierii cu care a conlucrat reflectă siguranța de sine, o concepție clară, demnitate dar și tact diplomatic. Trebuie evidențiat și faptul că a știut să-și asocieze în acțiunile sale de politică externă un grup de boieri, ceea ce atît în fața puterii suzerane cît și a celorlalte puteri trebuia să confere acestor acțiuni, în împrejurările internaționale existente, un caracter legitim.

O serie de memorii și arzmagzaruri întocmite și înaintate de boieri în timpul evenimentelor revoluționare completează imaginea politicii externe românești în epocă. Dacă la sluggerul Tudor, în afara necesității în care s-a găsit de a nu-și putea dezvoltă pe de-a întregul planurile acțiunii, se poate urmări o linie de comportament continuă, neșovăitoare, nu același lucru poate fi constatat la boieri, nu numai din pricina împărțirii lor în tabere diferite — și ele fluctuante! — ci și deoarece comportamentul lor s-a dovedit a fi oportunist și schimbător, chiar și la aceia integrați mișcării naționale. Nu întimplător, în preția izbuc-

<sup>30</sup> *Ibidem*, p. 136; *Documente Hurmuzaki*, seria nouă, București, 1967, vol. II, p. 648.

<sup>31</sup> *Doc. răs.* 1821, vol. II, p. 33.

<sup>32</sup> *Ibidem*, vol. II, p. 109, 165—166.

<sup>33</sup> *Rev. 1821. Doc. ext.*, p. 281.

<sup>34</sup> *Doc. răs.* 1821, vol. II, p. 46.

nirii revoluției, tocmai aceștia par a fi cei care au căutat să se acopere scriind lui Pini că „s-ar putea să aibă loc o izbucnire neașteptată” și să-și declare semnăturile „falsificate și neadevărate” în cazul cind ele aveau să apară pe vreun document! <sup>35</sup> Porții i-au anunțat „apostasia slugerului Theodor”, pentru a se acoperi <sup>36</sup>, deși două zile mai târziu, „ocîrmuirea” (în rîndurile căreia puteau fi regăsiți tocmai marii boieri implicați în evenimentele revoluționare!) liniștea agenția consulară a Austriei, arătîndu-i că răsculații „nici o supărare sau vreo pagubă n-au făcut aceia nimănui”! <sup>37</sup> În aceeași zi, la 2/14 februarie, căutînd iarăși acoperire, au scris domnului Moldovei cerîndu-i . . . „prudentele îndemnuri”! <sup>38</sup> În ziua următoare, Pavel Macedonschi era delegat de boieri pe lângă Tudor cu care erau începute lungi negocieri. Teama de răspundere i-a făcut ca la 4/16 februarie să se gîndească a cere intervenția armată a pașalelor dunărene, dar față de rezerva manifestată de Pini, au renunțat. Este posibil însă ca ei să fi dorit doar ca Pini să-și exprime rezerva, dîndu-le astfel o nouă acoperire! Oricum, erau depășiți de evenimente; nu cunoșteau poziția exactă a Rusiei și-și dădeau seama că cel pe care unii dintre ei îl consideraseră un mandatar se comporta ca un conducător revoluționar de sine stătător. „Boierii se găsesc . . . într-o astfel de stupoare — scria consulul francez Pagé la 20 februarie/4 martie 1821 — încît nu știu pe ce poziție să se situeze, temîndu-se de a se compromite fie față de Poartă fie față de Rusia” <sup>39</sup>.

Un număr din ce în ce mai mare de boieri, lor avînd să li se alăture și cei trei mari boieri care se înțeleseseră cu slugerul Tudor, au luat calea Brașovului ori a Sibiului, unde aveau să plece și cei doi consuli generali ai Rusiei și Austriei. Cîteva zeci de boieri au rămas totuși pe loc, în timp ce „adunarea norodului” se apropia de capitală. Negocierile dintre reprezentanții acestora și sluger au continuat. Cînd Vladimirescu a sosit la București, ele s-au precipitat, ajungîndu-se la acordul din 23 martie/4 aprilie, tocmai în zilele în care dezavuarea țarului a devenit de notorietate publică. Boierii din țară au adresat o jalbă lui Alexandru I, la 18/30 martie, deci cu cinci zile înaintea schimbului de jurămînte cu Vladimirescu, în care i-au cerut „intrarea puternicelor . . . oștiri”, justificînd însă evenimentele revoluționare („. . . nenorocii contribuabili din România mică fură siliți a se revolta, nemaiputînd suferi nedreptele și neomenoasele cereri și plăți”) și îndemnînd totodată pe cei de Brașov a li se alătura <sup>40</sup>. Nouă zile mai târziu, de data aceasta în consens cu slugerul, s-au adresat Porții, țarului și lui Metternich, aruncînd vina pe fanarioți și înfățișîndu-l pe Tudor — chiar după ce dezavuarea rusă constituia o certitudine — drept un patriot („animé par un zèle patriotique”) <sup>41</sup>.

Dar boierii refugiați în Transilvania se adresau tot în acele zile împăratului Austriei și celui al Rusiei, ca și Porții, denunțînd atît pe Vladimirescu cît și pe Ipsilanti; printre semnatori erau și proaspăt a-

<sup>35</sup> *Ibidem*, vol. I, p. 201.

<sup>36</sup> *Ibidem*, p. 214—215, 216.

<sup>37</sup> *Ibidem*, p. 218.

<sup>38</sup> *Ibidem*, p. 221—222.

<sup>39</sup> *Rev. 1821. Doc. ext.*, p. 97.

<sup>40</sup> *Doc. răs. 1821*, vol. I, p. 378—381.

<sup>41</sup> *Ibidem*, p. 409—414.

junșii la Brașov : Grigore Brâncoveanu și Grigore Ghica, care, probabil, țineau iarăși a se acoperi ! La 10/22 aprilie, Grigore Băleanu aflat la Cîmpulung, (în casa căruia fuseseră întocmite documentele schimbului de jurăminte dintre boieri și slugerul Tudor)<sup>42</sup> cerea însă avizul lui Ipsilanti privind un memoriu destinat țarului în care Băleanu se situa, în multe privințe, pe pozițiile lui Vladimirescu, scriind despre răsculați că „strigătul lor nu țintește la alta decât să scape de tiranie”, deoarece locuitorii Țării Românești ajunseseră „robi ai robilor Porții otomane”. Băleanu preconiza ca pe „pământul dacic, cu hotarele sale naturale” să se constituie națiunea română „ca popor cu totul liber, suveran, autonom”, legat doar de „protecția” țarului; el mai cerea „domn de același neam”, „oaste pămînteană” și recuperarea cetățitorilor de la Dunăre<sup>43</sup>. Un grup de boieri refugiați la Brașov au adresat o lună mai târziu un arz Porții, în care o provocau să intervină „cu puternicul și neobositul ei braț”, atât împotriva slugerului Tudor cât și a principelui Ipsilanti<sup>44</sup>. Peste câteva zile, pentru ultima oară înțelegi cu Vladimirescu înainte de a trece hotarele transilvane, boierii din preajma sa s-au adresat lui Metternich, mărturisindu-și din nou consensul cu slugerul, condamnând pe Ipsilanti pe care-l calificau, chiar exagerând, „căpetenie unei adunări necunoscute noastră și de tot străină”, exprimând temerea față de o ocupație otomană și solicitând sprijinul imperiilor creștine pe lângă Poartă în vederea recăștigării vechilor privilegiilor ale țării<sup>45</sup>. Cîteva săptămîni mai târziu, un grup de boieri refugiați la Brașov scriau țarului Alexandru I, denunțînd de data aceasta vehement ocupația turcească a țării considerată a fi „o nenorocire . . . de nedescris”<sup>46</sup>.

În Moldova, oscilațiile lui Mihai Șuțu, care la 24 februarie/8 martie îndemna pe boieri a scrie țarului și să-i ceară intervenția oștirii sale, pentru ca o lună mai târziu, înainte de a trece în refugiu dincolo de Prut, tot el să îndemne divanul la supunere față de otomani<sup>47</sup>, au creat destulă confuzie. Înșiși boierii moldoveni, de îndată ce s-a vădit mai ales că eteriștii erau singuri și că armata rusă de sprijin nu se arătase, nu au fost deloc înclinați să li se alăture. Ei au cerut repetat ajutorul Austriei și Rusiei, au solicitat desemnarea unui nou domn în locul lui Șuțu și au trimis la Brăila reprezentanți ai lor, dindu-le și instrucțiunea de a afla „adevăratele lucruri din Țarigrad”<sup>48</sup>. Ca și boierii munteni, care-l înfruntaseră — neîndoind la îndemnul slugerului Tudor pe Ipsilanti, întrebîndu-l „Ce este comun între daci și greci?” și-i ceruseră să nu mai dea proclamații românilor<sup>49</sup>, boierii moldoveni arătau, în iunie 1821, eteristului Gh. Cantacuzino că nu voiau să adopte „pasul grecesc”, riscînd „a cădea într-o critică osînditoare” și-l somau să înceteze cu „învitaturi fără folos”<sup>50</sup>.

<sup>42</sup> *Documente Hurmuzaki*, seria nouă, București, 1967, vol. II, p. 653—654.

<sup>43</sup> *Doc. răs.* 1821, vol. II, p. 54—56.

<sup>44</sup> *Ibidem*, p. 154—157.

<sup>45</sup> *Ibidem*, p. 157—160.

<sup>46</sup> *Ibidem*, p. 191—192.

<sup>47</sup> *Ibidem*, vol. I, p. 332, 422—424; *Rev. 1821. Doc. ext.*, p. 140.

<sup>48</sup> *Doc. răs.* 1821, vol. II, p. 75—76.

<sup>49</sup> *Ibidem*, p. 73, 74.

<sup>50</sup> *Ibidem*, p. 212—214.

### OCUPAȚIA OTOMANĂ A PRINCIPATELOR ROMÂNE ÎNAINTEA RESTAORNICIRII DOMNILOR

Începînd de la 13/25 mai oștirile otomane au pătruns în Principate. La 15/27 mai Tudor Vladimirescu a evacuat Bucureștii, unde avea să se instaleze Ahmed Bei, chehaia pașei de Silistra. Pînă în Oltenia, „Adunarea norodului” — din mijlocul căreia a fost ridicat prin înșelăciune și trădare slugerul Tudor — nu a avut ciocniri cu otomanii, deși slugerul o pregătise de luptă în această privință. El a căutat însă, totodată, pînă la sfîrșitul său tragic, ca, păstrînd armele în miini, să obțină prin negocieri recunoașterea din partea puterii suzerane a cerințelor sale. La 29 și 30 mai/10 și 11 iunie, la Drăgășani, într-o primă luptă cu otomanii pandurii îi înfrîseră, dar la 7/19 iunie oștirea eteristă, căreia i se alăturase o mică parte dintre panduri, a fost zdrobită tot la Drăgășani. Lupte de rezistență au continuat, dar în fapt, într-un răstimp relativ scurt, ocupația otomană, cu urmări deosebit de grele, a fost statormicită.

Încă în luna mai, chiar înainte ca acțiunea să aibă loc, Stroganof protestase pe lingă Poartă împotriva ocupației Principatelor<sup>51</sup>. Era astfel inițiată o lungă dispută diplomatică ruso — turcă, complicată prin cruzimea și caracterul anarhic al reprimirii mișcării de eliberare grecești. La 6/18 iulie 1821, Stroganof a prezentat Porții o notă aspră<sup>52</sup>. Rusia — căreia i se vor alătura în această privință, Austria și Prusia<sup>53</sup> — a cerut evacuarea imediată a Principatelor. Poarta a replicat punînd condiția extrădării răsculaților refugiați pe teritoriul rus și apoi aceea a „garanției” celorlalte puteri referitoare la nepătrunderea armatei ruse în Principate<sup>54</sup>. La 15/27 august, după ce, între timp, reprezentantul Rusiei rupsese relațiile și plecase din Constantinopol, un dregător otoman declara ambasadorului britanic Strangford că „pacificarea provinciilor . . . răscolate” constituia o problemă în soluționarea căreia Poarta nu era dispusă să accepte „intervenția unor puteri străine”<sup>55</sup>. În același timp, Poarta a luat măsuri de rezistență împotriva unei eventuale pătrunderi a armatei ruse în Principate și chiar pentru prădarea prealabilă a acestora în cazul evacuării lor forțate<sup>56</sup>! Timp de mai bine de un an, Moldova și Țara Românească aveau să se găsească sub ocupația directă a pașalelor dunărene, lipsite de domnitori și de asemenea de cei mai de seamă boieri, care refuzau să se întoarcă din refugiul lor de peste granițe. Cele două țări au fost conduse de caimacamii Constantin Negri și Ștefan Vogoridi, care, lipsiți cu totul de inițiative, nu au făcut decît să execute ordinele Porții și ale comandanților militari otomani. La 25 decembrie 1821/6 ianuarie 1822, consulul prusian Kreuchely raporta, că la București atît caimacamul Negri cît și divanul boeresc ce fusese înjghebat, se găseau „sub influența pașalei”<sup>57</sup>, adică a chehaiei Ahmed Bei. Cele mai

<sup>51</sup> N. Iorga, *Acte și fragmente cu privire la istoria românilor*, București, 1896, vol. II, p. 581.

<sup>52</sup> *Rev. 1821. Doc. ext.*, p. 363—368.

<sup>53</sup> N. Iorga, *Acte și fragmente...*, vol. II, p. 588, 595.

<sup>54</sup> *Ibidem*, p. 598, 599, 600, 600—603 etc.

<sup>55</sup> *Gentz, op. cit.*, vol. II, p. 143.

<sup>56</sup> *Rev. 1821. Doc. ext.*, p. 390.

<sup>57</sup> *Documente Hurmuzaki*, vol. X, p. 136.

frumoase case boierești din București și Iași au fost ocupate de oștenii otomani, unele fiind chiar transformate în grajduri! <sup>58</sup>

În lipsa domnilor, în situație care se crease, asupra boierilor a rămas sarcina de a asuma exercitarea unor acțiuni de politică externă, care, au reflectat neîndoielnic, în primul rînd, propriile lor interese, dar care, totodată, au oglindit și unele interese naționale. În repetate rînduri, Poarta și dregătorii ei s-au străduit să determine pe boierii fugarii să se reîntorcă în cele două capitale, pentru ca astfel ocupația să capete un oarecare caracter de „legalitate”. Parte dintre boieri au dat curs acestor îndemnuri, în Țara Românească în frunte cu banii Barbu Văcărescu (în august 1821) și Grigore Ghica (în noiembrie 1821) <sup>59</sup>; ceilalți au refuzat însă să dea curs îndemnului, unii rămînînd în exil pînă după încheierea convenției de la Akkerman! Din Brașov, Sibiu, Cernăuți și Chișinău boierii deșărați au înaintat diferite memorii Porții și împăraților Rusiei ori Austriei. Pozițiile lor erau divergente în privința orientărilor externe, o grupare sau alta căutînd sprijin la unul sau altul dintre marile imperii ale zonei; au început să apară mai accentuat și divergențele între marii boieri și cei de treapta a doua. În luna iulie 1821, au fost înaintate din Brașov un memoriu pașei de Silistra, prin care se aduceau mulțumiri pentru intervenția otomană la nord de Dunăre și altul țarului prin care era criticată ocupația otomană, mitropolitul Dionisie Lupu semnîndu-le pe amîndouă! <sup>60</sup>

Este însă semnificativ faptul că doleanțele boierilor — unele reținînd pe cele exprimate și de Vladimirescu — se întîlneau în general în memorii indiferent de orientarea lor spre o putere ori alta: revenirea la domnia pămînteană, măsuri împotriva străinilor și mai ales a balcanicilor (a grecilor în primul rînd), măsuri privind mănăstirile închinete, recuperarea teritoriului raielilor dunărene de pe malul stîng, organizarea unei oștiri naționale, libertatea negoțului (exercitat și cu vase purtînd însemnele țării, cum o solicita Alexandru Vilara) <sup>61</sup> etc. Pregătindu-se dobîndirea independenței într-o altă etapă în unele memorii se cerea, pentru a se slăbi legături uni- sau bilaterale, ca „protecția” asupra Principatelor să nu se mai exercite numai de Rusia, ci și de Austria ori chiar de ansamblul puterilor europene! <sup>62</sup> Retras la Sibiu, consulul general rus Pini și-a continuat uneltirile, exercitînd presiuni neconținute asupra boierimii (inclusiv asupra celei reîntoarse în Țara Românească) <sup>63</sup> și invocînd o neîntîrziată izbucnire a unui nou război ruso-turc (ceea ce boierii îi vor și reproșa în vara anului 1822) <sup>64</sup>. Caimacamii nu au îndrăznit să împiedice ca jalbele boierilor adresate

<sup>58</sup> *Ibidem*, p. 129, 140 etc.

<sup>59</sup> *Rev. 1821. Doc. ext.*, p. 383; *Documente Hurmuzaki*, seria nouă, vol. 11, p. 773.

<sup>60</sup> I. C. Filitti, *Frămîntările politice și sociale în Principatele române de la 1821 la 1828*, București, 1932.

<sup>61</sup> Pentru memorii vezi: V. Georgescu, *Mémoires et projets de réforme dans les Principautés Roumaines, 1789—1830*, București, 1970 și Emil Virtosu, *1821. Date și fapte noi*, București, 1932.

<sup>62</sup> *Documente Hurmuzaki*, vol. XVI, p. 1051; *Doc. răs.* 1821, vol. 11, p. 326.

<sup>63</sup> *Documente Hurmuzaki*, vol. X, p. 160.

<sup>64</sup> *Ibidem*, vol. XVI, p. 1051.

Porții să ajungă la destinație, Vogoridi înlesnind chiar vornicului Teodor Balș, venit la Iași de la Chișinău, ajungerea la Silistra, în toamna anului 1821, deși el a avut abilitatea de a trausmite concomitent și un memoriu al boierilor de treapta a doua pe care Balș a trebuit să-l semneze la Silistra și prin care, înlăturându-se doleanța marilor boieri, care ar fi dorit o etapă intermediară în care Moldova să fi fost guvernată numai de divan, se cerea neîntârziata numire a unui nou domn <sup>65</sup>.

**REINSTAURAREA DOMNIIOR PĂMÎNTENE. ACTIVITATEA NOILOR  
DOMNI ÎN DOMENIUL RELAȚIILOR EXTERNE (1822 — 1829)**

La începutul primăverii anului 1822, Poarta a chemat la Silistra două grupuri de boieri, unul de la București și altul de la Iași, recomandând a li se da toată cinstirea <sup>66</sup>. De la Silistra cei 13 boieri au plecat mai departe la Constantinopol unde au sosit la 17/29 aprilie <sup>67</sup>. Printre reprezentanții munteni erau și banii Grigore Ghica și Barbu Văcărescu, în timp ce în fruntea moldovenilor era logofătul Ioniță Sandu Sturdza, în compoziția delegației moldovene nefiind însă cuprins nici un boier din protipendadă, deși emigranții moldoveni speraseră a fi chemați și ei <sup>68</sup>. Călătorind împreună, munteni și moldoveni, primiți și de-a lungul călătoriei „cu multă țeremonie” <sup>69</sup>, au avut prima întrevedere cu reis efendi-ul la 20 aprilie/2 mai, oferindu-li-se și acolo cafele și ciubuce <sup>70</sup>. La 21 — 22 aprilie/2 — 4 mai și-au definitivat ponturile — muntenii aducându-le gata redactate într-o primă versiune <sup>71</sup> — pe care apoi le-au discutat și îndreptat cu Ali Bei, dregător delegat de Poartă a-i „sfătuți”. Dar nici noua variantă din 24 aprilie/6 mai n-a fost acceptată, deși la 25 — 26 aprilie/7 — 8 mai recopiaseră ponturile, căci „le-au întors de iznoavă să le mai prefacă, mai adăugându-le și alte ponturi din porunca sa” <sup>72</sup>! Versiunile definitive au fost predate și acceptate abia la 27 aprilie/9 mai 1822 <sup>73</sup>.

La 9/12 mai 1822, Ali Bei a confirmat celor două deputații că aveau să fie numiți pămînteni <sup>74</sup>. Izolați și supravegheați, boierii nu puteau primi din țară decât scrisori deschise și ei n-au îndrăznit să se plimbe prin oraș nici atunci cînd acest lucru li s-a îngăduit! <sup>75</sup> Între 23 iunie/5 iulie și 29 iunie/11 iulie Grigore Ghica și Ioniță Sandu Sturdza, cărora le-a fost adăugat și Filip Lenș, deoarece știa turcește, au fost

<sup>65</sup> I. C. Filitti, *op. cit.*, p. 78—79.

<sup>66</sup> *Documente Hurmuzaki*, vol. X, p. 142.

<sup>67</sup> I. C. Filitti, *op. cit.*, p. 94.

<sup>68</sup> *Ibidem*, p. 108.

<sup>69</sup> Manolache Drăghici, *Istoria Moldovei pe timp de 500 ani*, Iași, 1857, tomul II, p. 140.

<sup>70</sup> *Ibidem*, p. 146; mai vezi M. Kogălniceanu, *Croniclele României...*, București, 1874, tomul III, p. 440—441.

<sup>71</sup> Vezi Emil Vîrtoșu, *op. cit.*, p. 155—158.

<sup>72</sup> Manolache Drăghici, *op. cit.*, tomul II, p. 147; Mihail Kogălniceanu, *op. cit.*, tomul III, p. 441.

<sup>73</sup> *Ibidem*, p. 441—442; Manolache Drăghici, *op. cit.*, tomul II, p. 148.

<sup>74</sup> *Ibidem*, p. 150.

<sup>75</sup> N. Iorga, *Acte și fragmente...*, vol. II, p. 641, 649; *Documente Hurmuzaki*, vol. XII p. 1055.

primiți de Ali Bei și de reis efendi. După ce, la 29 iunie/11 iulie, a fost comunicată oficial desemnarea lui Ghica ca domn al Țării Românești și a lui Sturdza ca domn al Moldovei, la 1/13 iulie cele două deputații au fost duse la Poartă în șase caice și apoi „pe armăsari împărătești împodobiți cu frumoase podoabe”<sup>76</sup>. Poporul constantinopolitan nu i-a primit rău, deoarece, cum nota Miltitz, reprezentantul Prusiei, gîndea că „sînt creștini . . . dar cel puțin nu sînt greci”!<sup>77</sup> Au fost întîmpinați cu toții de dragomanul cel mare al Porții, care i-a condus la marele vizir, unde „au făcut trei temenele pînă la pămînt și ingenunchind au sărutat crosurile macatului pre care ședea”. Le-au dat cafele, dar i-a ținut „în picioare”. Cînd s-au înfățișat la reis efendi, cei doi domni au fost așezați „pe saltele jos unul lingă altul” și boierii au fost poftiți, de asemenea să stea jos<sup>78</sup>.

Tărăgăneala a continuat în perioada următoare. Abia la 13/25 iulie li s-au adus domnilor caftanele domnești (pe care trebuiau să le țină trei zile pe pernă „dupe obicei”) <sup>79</sup>. La 1/13 august l-au vizitat pe patriarh, și doar la 11/23 august au plecat din Constantinopol, unul pe uscat, altul pe mare, reîntîlnindu-se la Silistra, unde seraschierul i-a investit la 9/21 septembrie, dîndu-le cabanița, tuiurile și cuca, trimise de vizir pînă acolo în lăzi închise<sup>80</sup>. Spre țară au pornit doar cînd spre Constantinopol s-au dus beizadelele lor, trimise aparent ca capuchehăi-șefi și în realitate ca ostateci! După scurte opriri la mănăstirile Văcărești și Frumoasa, cei doi domni au intrat în orașele lor de scaun<sup>81</sup>.

Încă cu cîteva zile înainte de numirea oficială a celor doi domni, ambasadorul britanic la Constantinopol declara pe boieri „incapabili” de domnie și tot atunci ambasadorul Franței amintea de eventualitatea instaurării unui sistem mixt în Principate: un pămîntean într-o țară și un fanariot în cealaltă!<sup>82</sup> Sarcina celor doi domni era departe de a fi ușoară; trebuiau să reinnoade firul rupt cu peste un veac înainte și totodată să înceapă a pregăti cele două țări pentru noile vremuri ale secolului al XIX-lea. Paradoxal, tocmai Strangford, reticentul ambasador britanic, avea să-i definească ca „oameni cu avere și caracter”, el elogiînd chiar „lunga și interesanta conversație” pe care o purtaseră cu dragomanul său<sup>83</sup>. La Constantinopol a reieșit că Grigore Ghica avea cunoștințe de italiană<sup>84</sup>; în fapt, domnul se descurca foarte bine și în franceză și neîndoielnic, ca și Sturdza, de data aceasta, în grecește; consulul prusian Kreuchely afirma că Grigore Ghica vorbea „mai bine sau mai

<sup>76</sup> Mihail Kogălniceanu, *op. cit.*, tomul III, p. 444; Manolache Drăghici, *op. cit.*, tomul II, p. 152 și urm.,

<sup>77</sup> N. Iorga, *Acte și fragmente...*, vol. II, p. 652.

<sup>78</sup> Mihail Kogălniceanu, *op. cit.*, tomul III, p. 444—446; Manolache Drăghici, *op. cit.*, tomul II, p. 153—154.

<sup>79</sup> Mihail Kogălniceanu, *op. cit.*, tomul III, p. 446.

<sup>80</sup> *Ibidem*, p. 447—448; Manolache Drăghici, *op. cit.*, tomul II, p. 159—160.

<sup>81</sup> Mihail Kogălniceanu, *op. cit.*, tomul III, p. 448—449; N. Iorga, *Acte și fragmente...*, vol. II, p. 656.

<sup>82</sup> *Rev. 1821. Doc. ext.*, p. 426, 427, 428 și 429.

<sup>83</sup> *Ibidem*, p. 435, 438, 440—441, 442.

<sup>84</sup> Manolache Drăghici, *op. cit.*, tomul II, p. 155; Mihail Kogălniceanu, *op. cit.*, tomul III, p. 445.

rău” și limba turcă<sup>85</sup>. Lui Ghica i s-a imputat — pe nedrept — linia sa prudentă de comportament („. . . j'évite scrupuleusement, scria el în 1824, tout ce qui pourrait compromettre mon honneur et la tranquillité de mon pays”)<sup>86</sup>, zgircenia și faptul că n-ar fi posedat cărți<sup>87</sup> (în timp ce contemporanul, uneori prietenul alteori adversarul său, Grigore Brâncoveanu a avut una din cele mai frumoase biblioteci ale vremii); Minciaki îl socotea oportunist în privința relațiilor externe<sup>88</sup>, uitînd însă grelele împrejurări cărora trebuia să le facă față. Ioniță Sandu Sturdza, apropiat de cărvunari, adversar al „magnaților”<sup>89</sup>, era un om mai simplu, cu învățătură „ca a tuturor boierilor de vîrsta sa”, „fiind puternic în dialectul grecesc”<sup>90</sup>. Nu cunoștea decît cîteva cuvinte în limba franceză, scoțindu-și calpacul și ridicîndu-se în picioare pentru a transmite un mesaj consulului Kreuchely de la București, dar manifestînd și demnitate la nevoie, cum a făcut-o cînd, la capătul domniei, a refuzat straja rusească pe care i-o oferea colonelul Liprandi, după ce-l scosese din scaun („. . . n-am trebuință de strajă rusească, spuse el, fiindcă mă păzește D-zeu !”)<sup>91</sup>.

„Provinciile turcești de dincolo de Dunăre”, așa erau definite în 1822 Principatele de un ministru de externe al Franței<sup>92</sup>!, „. . . malgré les titres pompeux qu'on nous donne — scria Grigore Ghica lui Gentz în 1826 — nous ne sommes que des personnes subalternes dans l'Empire ottoman”<sup>93</sup>. Cu toate acestea, cei doi domni și mai ales Ghica au făcut față problemelor externe cu care erau confrunțați. Interesul pentru problemele politice nu era, de altfel mic. „. . . à Bucarest tout est politique, comenta consulul general Kreuchely în 1822, tout parle diplomatie”<sup>94</sup>. Referîndu-se la congresul de la Verona, tot el remarcă că „ce nom retentit si souvent que même la lie du peuple le connaît”<sup>95</sup>.

Dar domnii pămînteni erau departe de a avea o situație de invidiat. Conflictul dintre cei doi domni și o parte a boierimii a continuat în cursul celor șase ani ai domniei lor. O parte dintre boieri și dintre cei mai însemnați nu s-au întors în patrie decît foarte tîrziu, uneltînd neconținut pe lîngă imperiile creștine limtrofe ori pe lîngă Poartă. Încă de la numirea celor doi domni, reis efendi-ul le spusese noilor principii și membrilor celor două deputații: „. . . să iubiți pe domnii voștri, precum și ei pe boieri *ca cu boierii dimpreună* să ocîrmuească țara bine și cu dreptate”<sup>96</sup>. Atît Sturdza cît și Ghica s-au străduit însă să-și im-

<sup>85</sup> *Documente Hurmuzaki*, vol. X, p. 186.

<sup>86</sup> V. Georgescu, *Din corespondența diplomatică a Țării Românești (1823—1828)*, București, 1962 (se citează: *Din corespondența. . .*), p. 125.

<sup>87</sup> *Documente Hurmuzaki*, vol. XVI, p. 1100.

<sup>88</sup> *Din corespondența. . .*, p. 40, nota 4.

<sup>89</sup> Manolache Drăghici, *op. cit.*, tomul II, p. 166.

<sup>90</sup> *Ibidem*, p. 165.

<sup>91</sup> *Documente Hurmuzaki*, vol. X, p. 180—181, 201; Manolache Drăghici, *op. cit.*, tomul II, p. 173.

<sup>92</sup> *Documente Hurmuzaki*, vol. XVI, p. 1077.

<sup>93</sup> *Din corespondența. . .*, p. 202.

<sup>94</sup> *Documente Hurmuzaki*, vol. X, p. 198.

<sup>95</sup> *Ibidem*.

<sup>96</sup> Mihaîl Kogălniceanu, *op. cit.*, tomul III, p. 445; Manolache Drăghici, *op. cit.*, tomul II, p. 154.



pună punctele de vedere, deși și boierii opozanți, făcând uz de dreptul tradițional al boierimii de a se adresa Porții, nu și-au încetat activitatea. Pe acest ultim drept îl evocau în 1824 lui Ioniță Sandu Sturdza opozanții, declarându-i: „Pentru a nu fi răspunzători, pentru a scăpa capetele noastre, trebuie să trimitem deputații noștri la Constantinopol, pentru a spune adevărul faptelor”. Ei i-au cerut pașapoarte și cai de poștă! Cînd au fost opriti la trecerea Siretului, a avut loc la Iași, la curtea domnească, o manifestație de protest condusă de mitropolit. Ajunși pînă la urmă la Silistra, seraschierul a refuzat, înainte de a primi o poruncă a Porții, dînd curs cererii lui Sturdza să-i oprească pe trîmișii opoziției. „Acești boieri, spuse el, nu se duc la ruși, nu se duc la englezi, nu se duc la francezi și nici la alți străini; ei se duc la stăpînul nostru al tuturor. Nu îndrăznesc să-i opresc!”<sup>97</sup>

### ACTIVITĂȚILE CONSULARE ÎN PRINCIPATE

La începutul domniilor pămîntene, Poarta a cerut restrîngerea activităților consulare în Principate, pretinzînd chiar, inițial, ca acestea să nu se desfășoare decît la București și ca greci să nu fie cuprinși în personalul consulatelor străine<sup>98</sup>. Relațiile cu Rusia nu s-au statornicit în mod regulat decît spre sfîrșitul celor două domnii, deosebit de prezentă a fost însă Austria, mai ales în Țara Românească, unde legăturile dintre Grigore Ghica și consulul general Fleischhackl von Hakenau au fost strînse și unde cavalerul de Gentz, apropiat al lui Metternich, îl sfătua prin corespondența sa pe domn; în Moldova, în schimb, relațiile lui Ioniță Sandu Sturdza cu Lippa, bancher brașovean, numit consul al Austriei la Iași, au fost proaste. Relațiile cu Prusia — importantă achizițoare de cai în Moldova<sup>99</sup> — și cu Franța nu au avut în epocă o însemnătate prea mare.

Austria — cu un consulat general la București, cu un consulat la Iași, cu numeroase starostii și cu 2400 de supuși și protejați în 1822 (inclusiv supușii ruși aflați atunci temporar sub protecția habsburgică în lipsa funcționării consulatelor ruse)<sup>100</sup>, Prusia — cu un consul la București și un viceconsul la Iași și cu 100 de supuși ori protejați, Franța — cu un consul la București și un viceconsul la Iași și 40 de supuși și protejați, în 1822<sup>101</sup>, Anglia — cu un consul la București începînd din 1826, cînd Blutte a avut audiența solemnă de prezentare<sup>102</sup> — și Rusia cu un consulat general la București și un consulat la Iași, care nu și-au reluat însă activitatea decît din 1826, au fost puterile cu care au existat relații la nivel consular în timpul domniilor pămîntene. Consulatele arborau pavilioane, ca și armoariile statelor respective. Localurile lor fuseseră achiziționate — la Iași — de bresle<sup>103</sup>, iar autoritățile le aveau în

<sup>97</sup> *Documente Hurmuzaki*, vol. X, p. 269.

<sup>98</sup> *Din corespondența...*, p. 84; *Rev. 1821. Doc. ext.*, p. 444.

<sup>99</sup> În octombrie 1824 a fost autorizat exportul a 1200 cai spre Prusia (*Documente Hurmuzaki*, vol. XVI, p. 1170).

<sup>100</sup> *Ibidem*, p. 1079.

<sup>101</sup> *Ibidem*.

<sup>102</sup> *Documente Hurmuzaki*, vol. X, p. 355.

<sup>103</sup> *Documente Hurmuzaki*, vol. XVI, p. 1157.

grijă, la București localul consulatului general al Rusiei fiind reparat pe cheltuiala Țării Românești<sup>104</sup>. Tot autoritățile asigurau aprovizionarea lor<sup>105</sup> și acordau personalului consular anumite tainuri ori privilegii, consulul general al Austriei beneficiind astfel de un număr important de scutelnici<sup>106</sup>.

Legătura consulatelor cu guvernele lor era asigurată printr-un sistem de curieri și prin scrisori (o scrisoare făcea de la Paris între 22 și 25 de zile, în schimb un curier a străbătut distanța dintre Londra și București în 15 zile)<sup>107</sup>. Uneori curierii erau reținuți ori întârziți (în carantină de austrieci), care, profitând de aceasta, încercau să cunoască conținutul mesajelor, prin reținere uneori de către turci ori prin întârzierea eliberării de către ei a teșcherelelor de drum<sup>108</sup>.

Relațiile autorităților muntene și moldovene cu consulatele erau diverse. Unele erau legate de supușii și protejații fiecărei țări: procese în care erau implicați străinii, care intrau în atribuțiile logofetiei de străini — în Țara Românească — sau departamentului de pricini străine — în Moldova; activitatea negustorească și meșteșugărească a străinilor; arendăriile de către supuși și protejați străini; chestiunea supunerii acestorași la obligații fiscale, ceea ce consuli respingeau în general, etc. După revoluția din 1821, Poarta a impus măsuri de expulzare ori de control a străinilor, răspunzând pentru aceasta și unor reclamații venite din Principate; aceste măsuri vizau în special pe balcanici, dar în fapt ele erau extinse și la ceilalți străini. Încă în februarie 1826, Ioniță Sațdu Sturdza reclama Porții activitatea nocivă a unor străini în Moldova (camătă, bancrute, falimente și chiar și căsătorii interesate cu pămîntence)<sup>109</sup>. Comisia care s-a format în Moldova, a funcționat în anii 1824 — 1825 pentru a examina situația străinilor, caz după caz. Lucrările ei s-au târăgănat, în parte și datorită lipsei de bunăvoință a reprezentanților consulatelor, dar și lipsei de interes a comandantului corpului de ocupație otoman, care căuta a-i prelungi activitățile pentru a avea un pretext să nu evacueze Moldova<sup>110</sup>. Dacă Ioniță Sandu Sturdza s-a arătat, în general, dur față de străini, viceconsulul prusian Margotti raporta din Iași, la 20 februarie/3 martie 1826: „L'esprit diplomatique de ceux qui gouvernement la principauté est constamment dirigé contre les étrangers”<sup>111</sup>, el învinuind astfel de xenofobie și pe dregători. Grigore Ghica a căutat să eludeze expulzările de balcanici, lucru pe care l-a și mărturisit lui Gentz în 1824<sup>112</sup>. Oricum, stînd mulți ani în Principate, deci avînd o lungă experiență, consulul prusian Kreuchely raporta la 14/26 martie 1826 lui von Miltitz, reprezentantul Prusiei la Constantinopol: „ . . . Si l'on veut être juste cependant, il faut convenir que les étrangers aussi, oubliant l'hospitalité dont ils jouissent et les égards et la reconnaissance qu'elle devrait leur inspirer, et la majeure partie d'eux

<sup>104</sup> *Documente Hurmuzaki*, vol. X, p. 352.

<sup>105</sup> *Ibidem*, p. 139.

<sup>106</sup> *Ibidem*, p. 272.

<sup>107</sup> *Documente Hurmuzaki*, vol. XVI, p. 1092, 1111.

<sup>108</sup> *Ibidem*, p. 1125; *Documente Hurmuzaki*, seria nouă, vol. II, p. 746, 809.

<sup>109</sup> *Documente Hurmuzaki*, vol. X, p. 342.

<sup>110</sup> *Documente Hurmuzaki*, vol. XVI, p. 1160.

<sup>111</sup> *Documente Hurmuzaki*, vol. X, p. 343.

<sup>112</sup> *Din corespondența...*, p. 117—118.

enchérissant, sur les vices qu'ils blâment et critiquent, ne négligent aucune occasion où ils espèrent de pouvoir piquer le prince ou les indigènes" <sup>113</sup>. Era o opinie care dezvăluia anumite realități.

Dar relațiile autorităților cu reprezentanții consulari îmbrăcau și alte aspecte. Reprezentanții puterilor făceau vizite unui domn sau celuilalt și aveau întrevederi cu boierii; audiențele de prezentare ocazionau adevărate solemnități, agenților străini organizându-li-se totodată alaiuri <sup>114</sup>. Reprezentanții consulari erau invitați la solemnități și la baluri, erau rugați să participe la iluminările publice cu ocazii festive, erau invitați la nunți ale rudelor domnești ori marilor boieri <sup>115</sup>; la rindul lor, ofereau mese cu prilejul zilelor naționale ale țărilor lor <sup>116</sup> ori chiar la zilele lor onomastice <sup>117</sup>; de Paști făceau și primeau vizite <sup>118</sup>. Cu Grigore Ghica relațiile au fost mai cordiale, Ioniță Sandu Sturdza arătându-se însă mai reticent (spre sfârșitul anului 1825 el nu primea în audiențe pe reprezentanții străini fără ca acestea să fi fost solicitate din timp) <sup>119</sup>. Relațiile consulilor între ei ridicau și ele probleme. Dacă Fleischhackl vizita pe comandantul corpului de ocupație otoman, Hugot, consulul Franței, refuza s-o facă, considerându-se acreditat doar pe lângă domn; tot el n-a ieșit înaintea lui Minciaki, când consulul general al Rusiei și-a luat postul în primire la București, în 1826, cum a făcut-o tot Fleischhackl <sup>120</sup>.

#### PRINCIPATELE ȘI MARILE IMPERII LIMITROFE. VIZITE ALE UNOR PERSONALITĂȚI STRĂINE

Relațiile erau purtate cu toți reprezentanții străini, dar neîndoielnic imperiile zonei beneficiau de un interes mai accentuat, de situații privilegiate. Atât comandantii corpurilor de ocupație otomane, cât și divan-efendisii — câte unul în fiecare capitală, în preajma domnului respectiv — exercitau un adevărat control și repetate imixțiuni. Nu întâmplător s-a ajuns însă într-o țară sau alta la conflicte fățișe între domni și acești dregători otomani. Într-un pamflet din epocă erau definite legăturile dintre puterea suzerană și cele două state autonome românești astfel: „. . . neamul românilor și moldovenilor și de se vede sub stăpînirea Porții . . . dar această stăpînire este cerută și primită de înșiși ei numai cu chip de protecție tocmită și așezată prin contracturi" <sup>121</sup> (subliniere D.B.). Daruri costisitoare și bani erau trimiși la Constantinopol ori

<sup>113</sup> *Documente Hurmuzaki*, vol. X, p. 345.

<sup>114</sup> *Documente Hurmuzaki*, seria nouă, vol. II, p. 856—857; *Documente Hurmuzaki* vol. X, p. 203; *Ibidem*, vol. XVI, p. 1089—1090.

<sup>115</sup> *Ibidem*, vol. X, p. 213—214, 227; vol. XVII, p. 33.

<sup>116</sup> *Ibidem*, vol. X, p. 242; *Ibidem*, vol. XVI, p. 1086—1087.

<sup>117</sup> *Ibidem*, vol. X, p. 258.

<sup>118</sup> *Ibidem*, p. 227.

<sup>119</sup> *Ibidem*, p. 334.

<sup>120</sup> *Ibidem*, vol. XVI, p. 1105—1106, 1129.

<sup>121</sup> I. C. Filitti, *op. cit.*, p. 113.

pașalelor dunărene, după cum retribuțiile asigurate divan-efendisi-ilor erau menite a-i face mai maleabili<sup>122</sup>, mai ales că „sfaturile acestora „trebuiau” urmate!<sup>123</sup>

Cele două țări au fost menținute practic sub ocupație pînă la mijlocul anului 1826, iar relațiile cu puterea suzerană au reflectat pînă la convenția de la Akkerman o accentuare a dependenței, atît față de Poartă, cît și față de pașa de Silistra. Acestuia din urmă, în vizită la Giurgiu și Brăila, în toamna anului 1823, i s-au trimis daruri, atît de Ghica cît și de Sturdza, prin cîte o deputație<sup>124</sup>. Scriind despre urmările evacuării Principatelor, Gentz considera în același an că ea nu putea fi considerată completă „tant que les pachas de Giurgevo, de Silistrie et de Widdin seront plus puissants que les hospodars”<sup>125</sup>.

Inexistența unor forțe armate naționale a folosit ca pretext pentru prelungirea ocupației! Amestec în administrația publică, — mergînd pînă la destituirea ori numirea unor dregători — ori pînă la intervenții în problema aprovizionării cu pîine a Bucureștilor, uriașe cheltuieli (în primele 15 luni ale domniei lui Ghica față de un total de cheltuieli de 5 576 019 piaștri, 3 558 650 piaștri au reprezentat cele „turcești” și dintre acestea 1 651 590 piaștri cheltuielile ocazionate de corpul de ocupație; chiar și în 1827 doar o treime din bugetul Țării Românești mergea la acoperirea trebuințelor interne ale țării, restul fiind folosit de domn și de Poartă)<sup>126</sup>, execuții capitale, ocuparea caselor celor mai frumoase, pretenții bănești ale comandanților otomani (mai ales cînd s-a apropiat momentul evacuării!), tensiuni între aceștia, deoparte, domni și boieri de altă parte, toate acestea au fost urmările ocupației. Autonomia țărilor a fost, în consecință grav lezată<sup>127</sup>. Dar se constată, totodată și străduința domnilor de a limita imixtiunile comandanților otomani și de a-i subordona autorității lor și de asemenea de a se ajunge la retragerea corpurilor de ocupație. Desigur aceste luări de poziție, se combinau, în circumstanțele date, cu manifestări uneori servile: un comandant turc a părăsit Iași conștient de bezadele domnești<sup>128</sup>, primind pe comandant și pe divan-efendisi domnul muntean a aminat audiența unui consul, daruri fără număr etc. Oricum, în toamna 1824 autoritatea comandanților corpurilor de ocupație — limitate și ele la 1000, respectiv 500 de beșlii — a suferit o scădere, cînd funcția a trebuit să fie încredințată unor ofițeri de grad mai mic, numiți de domni, dar la recomandarea pașei de Silistra<sup>129</sup>; în primăvara 1826 domnii au fost autorizați să numească direct pe acești bașbeșli-agale, recrutîndu-i dintre apropiații lor<sup>130</sup>. Abia atunci, practic, ocupația a luat sfîrșit.

<sup>122</sup> *Documente Hurmuzaki*, seria nouă, vol. II, p. 923—924.

<sup>123</sup> Poarta, potrivit unui raport al lui Kreuchely din 2/14 august 1824, „avait intîme au prince de la Moldavie de se conformer aux conseils du nouveau Divan Effendi (*Documente Hurmuzaki*, vol. X, p. 290).

<sup>124</sup> *Documente Hurmuzaki*, seria nouă, vol. II, p. 942, 943.

<sup>125</sup> Gentz, *op. cit.*, vol. II, p. 209.

<sup>126</sup> *Documente Hurmuzaki*, vol. XVII, p. 29—30; I. C. Filitti, *op. cit.*, p. 147.

<sup>127</sup> Vezi pentru problema autonomiei și Anastasie Iordache și Stan Apostol, *Apărarea autonomiei Principatelor române, 1821—1859*, București, 1987, p. 30—40.

<sup>128</sup> *Documente Hurmuzaki*, vol. XVII, p. 32.

<sup>129</sup> *Din corespondența...*, p. 194.

<sup>130</sup> *Ibidem*, p. 209—210; *Documente Hurmuzaki*, vol. X, p. 353.

Dar și după aceea, ca și după încheierea convenției de la Akkerman dependența față de Poartă a continuat să fie evidentă. În ianuarie 1827, Grigore Ghica îl primea în audiență solemnă cu alai pe mehendarul otoman trimis să-l însoțească pe Ribeaupierre, noul reprezentant rus la Constantinopol, dindu-i și el dregătorului otoman un mehendar („mehendar à ce mehendar” remarca ironic Kreuchely!)<sup>131</sup>; în primăvara anului 1828, tot Ghica a refuzat să îngăduie repararea drumului spre Ciineni spre a nu se compromite față de puterea suzerană prin această acțiune de ameliorare a legăturilor cu Imperiul habsburgic<sup>132</sup> și câteva zile înainte Ioniță Sandu Sturdza trimitea la Constantinopol un dar de 150 de cai!<sup>133</sup> În urma războiului ruso-turc din 1828—1829 și a tratatului de la Adrianopol gradul de dependență se va atenua!

Legăturile cu Rusia fiind practic întrerupte mulți ani, cele cu Austria au fost, în schimb, intensificate, în timpul domniilor pămîntene, dacă nu atît de către Moldova, unde conflictul personal dintre domn și consulul habsburgic a grevat asupra acestora, deși Sturdza s-a străduit să-și păstreze bunăvoința Vienei, cît mai ales de către Țara Românească. Pentru Grigore Ghica, Fleischhackl de Hakenau era un sfătuitor pe care-l consulta provocînd chiar iritarea comandantului corpului de ocupație otoman<sup>134</sup> și corespondența sa cu Gentz a avut un rol esențial în orientarea sa politică. Un reviriment în favoarea Austriei și în dauna Rusiei s-a petrecut și în rîndurile boierimii<sup>135</sup>. În toamna anului 1825, consulul Franței remarca că domnul muntean „compte entièrement sur la protection de l'Autriche”<sup>136</sup>. Invidios pe situația pe care și-o crease colegul său, consulul prusian Kreuchely considera, în toamna anului 1824, că nici cel puțin un ispravnic nu putea fi numit fără ca Fleischhackl să fie consultat; el mai insinua că internunțitul Austriei la Constantinopol ar fi fost subvenționat de Ghica!<sup>137</sup> Oricum, în primăvara anului 1826, domnul Țării Românești îl definea pe Metternich drept „le garant tutélaire de sa tranquillité”<sup>138</sup>. Strînsele raporturi au continuat și după ce Rusia și-a redobîndit poziția predominantă. În privința lui Ioniță Sandu Sturdza, acesta ținea să-l salute pe un arhiduce austriac în primăvara 1823<sup>139</sup>, iar, în toamna aceluiași an, cînd Ghica n-a îndrăznit s-o facă, a trimis o delegație pentru a complimenta pe împăratul Francisc I, ca și pe țarul Alexandru I, cu prilejul întîlnirii celor doi monarhi la Cernăuți<sup>140</sup>.

Cea dintîi reluare de contact oficială cu Rusia a avut loc în toamna anului 1823, în Țara Românească, cînd consilierul Minciaki a trecut prin București în drum spre Constantinopol. Pînă atunci Pini și apoi el, stabiliți la Sibiu, frînaseră procesul de „normalizare” și totodată și cel al oricărui progres. „. . . orice propunere de inovații sau orice proiect de

<sup>131</sup> *Documente Hurmuzaki*, vol. X, p. 398.

<sup>132</sup> *Ibidem*, p. 443.

<sup>133</sup> *Ibidem*, p. 444.

<sup>134</sup> *Ibidem*, p. 317.

<sup>135</sup> *Documente Hurmuzaki*, seria nouă, vol. II, p. 929.

<sup>136</sup> *Documente Hurmuzaki*, vol. XVII, p. 34.

<sup>137</sup> *Ibidem*, vol. X, p. 302.

<sup>138</sup> *Din corespondența...*, p. 208.

<sup>139</sup> *Documente Hurmuzaki*, seria nouă, vol. II, p. 939.

<sup>140</sup> *Ibidem*, p. 939, 944—945.

schimbare în vechile instituții ale țării au fost totdeauna reprobate de împărat”, scria la 12/24 mai 1823 Minciaki lui Mihail Sturdza<sup>141</sup>. Acesta din urmă s-a aflat în rîndurile opoziției „magnaților” împotriva rudei sale de pe tronul Moldovei, arătîndu-se totodată, asiduu corespondent al demnatarilor țariști, un plecat slujitor al Rusiei. Atît Minciaki, înce pînd din ultimele luni ale anului 1823, cit și gerantul consulatului Kotov din vara anului 1826 pînă la sosirea lui Minciaki de la Constantinopol la București, ori noul reprezentant al Rusiei pe lîngă Poartă Ribeaupierre au desfășurat activitatea lor de control și de imixtiune treptat accentuată, mai ales în ultimii ani ai domniilor pămîntene. Dar și pînă atunci, Ghica își manifesta îngrijorarea față de amenințătorul vecin, atunci cînd scria lui Gentz, în septembrie 1823, rugîndu-l a face să parvină la Petersburg „quelques mots en ma faveur”, deoarece, remarca el, „il est toujours bon pour un prince régnant de Valachie, quand il est bien vu de la Russie”<sup>142</sup>. Un an mai tîrziu, tot el nădăjduia că va fi evitată revenirea la timpurile cînd Rusia „se mêlait ouvertement et donnait pour ainsi dire la loi dans les affaires du gouvernement”<sup>143</sup>. N-a fost însă decît o iluzie, deoarece îndată după normalizarea relațiilor ruso-turce, Principatele au resimțit prezența apăsătoare a Rusiei țariste. Bilanțul îl va face, în februarie 1828, Kreuchely lui von Miltitz, scriînd : „Le consul général de Russie continue de conduire les affaires de la principauté”; el adaugă că principatele acceptase „la tutelle moscovite”<sup>144</sup>. Sub presiunea intervențiilor consulare ruse aveau loc schimbări în rîndul dregătorilor. Tot Kreuchely remarca ceva mai înainte că Grigore Ghica „tremura” în fața lui Minciaki și că în urma convenției de la Akkerman, ca prin înrîurirea unei „baghete magice”, Rusia a devenit „le grand pivot autour duquel tournent les boyards”<sup>145</sup>. În realitate, față de presiunile consulare țariste o parte din boieri își dezvăluiau reticențele. Noul consul rus sosit la Iași în aprilie 1827 a sfirșit prin a irita „jusqu’à des boyards du parti russe”<sup>146</sup>, iar Constantin Bălăceanu exclama : „Quel honneur y a-t-il encore d’être prince, lorsqu’un Domnando vient à la Cour y gronder et commander le hospodar”<sup>147</sup>. „Nous savons que la Russie ne nous protège, declara lui Kreuchely un grup de boieri munteni, que pour nous dominer, qu’elle ne garantit nos privilèges que pour en dépouiller à la première occasion”<sup>148</sup>. Deși bogat dăruiți, reprezentanții țarului Nicoale I s-au arătat duri față de cei doi domni (pe care mulți ani nici nu i-au recunoscut !) și mai ales față de Ioniță Sandu Sturdza, care, la rîndul său, a refuzat să se incline totdeauna. În primăvara 1828, cînd armatele ruse au intrat în Principate, domnul Moldovei a fost sosit unui exil forțat, în timp ce, mai abil, Ghica a obținut reîntrarea sa în viața privată în capitala principatului unde domnise.

Prin Principate au trecut, în timpul domniilor pămîntene, un șir de personalități, în primul rînd reprezentanții marilor puteri acreditați

<sup>141</sup> *Documente Hurmuzaki*, supliment I, vol. IV, p. 17; I. C. Filitti, *op. cit.*, p. 153.

<sup>142</sup> *Din corespondența...*, p. 86–87.

<sup>143</sup> *Ibidem*, p. 154.

<sup>144</sup> *Documente Hurmuzaki*, vol. X, p. 441.

<sup>145</sup> *Ibidem*, p. 430.

<sup>146</sup> *Ibidem*, vol. XVII, p. 48.

<sup>147</sup> *Ibidem*, vol. X, p. 415.

<sup>148</sup> *Ibidem*, p. 416.

pe lângă Poartă, în drum spre sau venind de la Constantinopol. Rînd pe rînd, s-au perindat printr-una sau prin amîndouă capitalele, Lützwow și Ottenfels, internunți ai Austriei, lordul Strangford, ambasador britanic, reprezentanții francezi La Tour Maubourg și Guillemont, cel spaniol Zéa, cel rus Ribeaupierre, dar și un bun cunoscător al destinelor Principatelor ca fostul consul englez Wilkinson ori Hudson Lowe, „temnicierul” lui Napoleon I în insula sf. Elena! Toți aceștia s-au bucurat de întreaga atenție, mai ales cînd domnii primeau și recomandările ale Porții, trimițîndu-li-se atunci, ca și consulilor nou veniți în post, nu numai meh-mendari însoțitori, ci și bucătari și chiar cofetari! Aceste vizite, deși în general scurte, au contribuit la treptata receptare și integrare a statelor românești în circuitul politico-diplomatic european.

#### RELAȚIILE DINTRE CEI DOI DOMNI. REPREZENTAREA LOR PESTE HOTARE. RECEPTAREA ȘI TRANSMITEREA INFORMAȚIILOR INTERNAȚIONALE

Raporturile dintre cei doi domni pămînteni n-au fost din cele mai bune, deși timpul petrecut împreună de ei în primăvara și vara anului 1822 ar fi trebuit să contribuie la apropierea lor. Ghica vorbea de „purtarea nerezonabilă” a lui Sturdza, în primăvara 1824, deși tot atunci informa pe Gentz că domnul Moldovei ținea seama de statul său în relațiile cu opoziția boierească<sup>149</sup>. Ceva peste o jumătate de an mai tîrziu, în februarie 1825, Ghica reproșa colegului său de la Iași „nerușinarea” de a-l fi acuzat la Poartă de a se fi apropiat prea tare de celelalte puteri!<sup>150</sup> Peste un an se zvonea că Sturdza avea să obțină domnia, mai importantă, a Țării Românești<sup>151</sup>. Există, neîndoielnic și o deosebire de comportament între cei doi domni, Ghica arătîndu-se mai „european” și el deschizînd astfel drum, deși încă timid, diplomației moderne românești.

Amîndoi domnii au avut reprezentanți peste hotare. La Constantinopol ei au trebuit să-și trimită cîte un fiu, care n-au fost doar ostateci, ci și baș-capuchehăi. Constantin Ghica a stat pînă în 1827 în capitala imperiului, iar Nicolae Sturdza pînă la capătul domniei tatălui său, el și însurîndu-se la Constantinopol, în 1824, cu o boieroaică venită din Moldova, în prezența mamei, fraților și surorii sale, slujba oficiînd-o patriarhul<sup>152</sup>. Adjuncții beizadelelor, capuchehaiele efective, n-au fost personalități importante, excepție făcînd — din 1826 — pe planul însușirilor sale, doar Ionică Tăutu, trimis să slujească la agenția Moldovei de la Constantinopol, după ce fusese secretar al domnului<sup>153</sup>. Ceilalți: armașul Bosie (care știa turcește), Costache Jora, Milo pentru Moldova, ori stolnicul Mavrodî, clucerul Ioniță, Ivancea ori Grigore Călinescu pentru Țara Românească<sup>154</sup> nu corespundeau trebuințelor reale

<sup>149</sup> *Din corespondența...*, p. 130—131, 137.

<sup>150</sup> *Ibidem*, p. 168—169.

<sup>151</sup> *Documente Hurmuzaki*, vol. X, p. 345.

<sup>152</sup> N. Iorga, *Acte și fragmente...*, vol. II, p. 708—709.

<sup>153</sup> Vezi Emil Vrîtosu, *Ionică Tăutul, 1795—1830*, București, 1974.

<sup>154</sup> Manolache Drăghici, *op. cit.*, tomul II, p. 161, 171—172; *Documente Hurmuzaki*, vol. X, p. 286; *Ibidem*, vol. XVI, p. 1116; *Din corespondența...*, p. 33; Mihail Guboglu, *Catalogul documentelor turcești*, București, 1960, vol. I, p. 331.

de reprezentare și informare ale celor două țări; o excepție a reprezentat-o Lăscărache Sturdza, rudă și apropiat al domnului Moldovei, „cu multe însărcinări secrete”<sup>155</sup>, care a murit însă la Constantinopol îndată după sosirea sa<sup>156</sup>. Despre ceilalți, consuli străini se arătau neîndurători în aprecieri, deși nu totdeauna drepti. „Les nouvelles que ses agents lui donnent de Constantinople, scria disprețuitor consulul francez Hugot, la 28 aprilie/10 mai 1823, font rire de pitié”<sup>157</sup>, iar consulul Kieuchely remarcă și el, la 15/27 mai 1824, că reprezentanții domnului muntean erau „des individus inactifs, ineptes et nullement faits pour le poste qu'ils occupent”, ei lăsînd pe domn „dans une parfaite ignorance des relations politiques”<sup>158</sup>. Cei doi domni au avut fiecare câte un reprezentant la Viena, Alexandru Belu pentru Țara Românească și Gheorghe Asaki pentru Moldova; prin cel dintîi Ghica a aflat importante știri politice pe care le-a putut transmite cu prioritate Porții<sup>159</sup>, iar cel de-al doilea îl ajuta pe Sturdza să pareze uneltirile opoziției „magnaților”<sup>160</sup>. Din toamna 1825, Grigore Ghica a devenit mai circumspect față de agentul său de la Viena, după ce fusese nevoit să adopte măsuri represive împotriva tatălui acestuia Ștefan Belu<sup>161</sup>. La „centru” cei doi domni aveau în preajmă, în ceea ce privea purtarea politicii din afară, pe Ioniță Tăutul<sup>162</sup> și pe vornicul Drăghici la Iași<sup>163</sup> și pe doctorul Apostol Arsache la București și neîndoielnic pe postelnici, în general rude ale domnilor. Arsache, „un monsieur en habit à la franque”, intitulat „secrétaire des relations étrangères”<sup>164</sup>, bine plătit pentru rostrurile sale medico-diplomatice (4000 de piaștri pe lună!)<sup>165</sup>, uneori criticat prin pamflete<sup>166</sup>, a jucat un rol important în „europenizarea” activității diplomatice românești, el fiind, de altfel, preferat „contelui” de Belleval care, în 1824, a încercat să-și recapete postul de secretar pe care-l deținuse cu două decenii înainte și venise pentru aceasta și la București<sup>167</sup>. Pentru a completa imaginea „aparaturii diplomatice” al Țării Românești în epocă mai trebuie amintită funcționarea unor capuchehăi în cetățile otomane de la Dunăre ori în preajma lor: la Brăila, la Ruscium și Giurgiu, la Calafat (respectiv Vidin) și la Silistra, posturi ocupate uneori și de străini (armeanul Bedros Hanimoglu la Calafat, apoi tot el la Giurgiu și Ruscium)<sup>168</sup>.

Spre deosebire de Sturdza, mai pasiv și mai puțin priceput, Grigore Ghica a dat curs indicației, pe care o primise la desemnarea sa la domnie, de a ține la curent Poarta, ca și predecesorii săi, cu evenimen-

<sup>155</sup> Manolache Drăghici, *op. cit.*, tomul II, p. 171–172.

<sup>156</sup> *Documente Hurmuzaki*, vol. XVII, p. 1.

<sup>157</sup> *Ibidem*, vol. XVI, p. 1100.

<sup>158</sup> *Ibidem*, vol. X, p. 278.

<sup>159</sup> *Ibidem*, vol. XVI, p. 1148.

<sup>160</sup> *Documente Hurmuzaki*, seria nouă, vol. II, p. 919–921.

<sup>161</sup> *Documente Hurmuzaki*, vol. XVII, p. 27; *Din corespondența...*, p. 230–231.

<sup>162</sup> Manolache Drăghici, *op. cit.*, tomul II, p. 168.

<sup>163</sup> Acestuia i s-au sigilat hîrțile la căderea lui Sturdza, (vol. XXI, p. 14).

<sup>164</sup> *Ibidem*, vol. X, p. 216.

<sup>165</sup> *Ibidem*, p. 431.

<sup>166</sup> I. C. Filitti, *op. cit.*, p. 133.

<sup>167</sup> *Documente Hurmuzaki*, vol. XVI, p. 1100, 1145; *Din corespondența...*, p. 144–145.

<sup>168</sup> Mihail Guboglu, *op. cit.*, vol. I, p. 300–301, 302, 312, 314, 317, 329, 331, 350,



tele din lume. Poziția delicată pe care o ocupa în această privință era dezvăluită chiar de domn lui Gentz, în 1826: „Mais si la Porte regarde comme un crime les relations des princes avec les étrangers, lorsqu'elles lui paraissent trop intimes, elle veut, elle exige même, îi scria el, *comme un devoir attaché à leur poste*, qu'ils lui fassent connaître les nouvelles de l'Europe et qu'ils entretiennent pour cet effet une correspondance dans l'étranger”<sup>169</sup>. Domnul trebuia să trimită rapoarte marelui vizir — obligație stabilită prin firmanul de numire<sup>170</sup> —, dar el mai informa și pe seraschierul de Silistra și uneori și pe pașa de Brăila<sup>171</sup>. Informația sa trebuia să fie „la zi” și nu de puține ori ea reprezenta „o noutate” pentru dregătorii otomani<sup>172</sup>. Sursa principală de documentare pe care și-a ales-o Ghica a fost schimbul de scrisori cu Gentz, care fusese și corespondentul predecesorului său Alexandru Suțu<sup>173</sup>. Neîndoielnic că acest prilej a fost folosit și de austrieci pentru a transmite știrile ce le conveneau, prin intermediul domnului muntean, Porții otomane. Trebuie însă remarcată „arta” lui Ghica în transmiterea informațiilor rezultate din acest dialog indirect al Austriei cu Poarta al cărui intermediar era el. Ca un fel de arbitru”, el selecționa și prelucra, transmițând ceea ce i se părea „nedăunător”. Ironizat pe nedrept de consulul Hugot<sup>174</sup>, care probabil că nici nu știa că încă de la sfârșitul anului 1822 Ghica intrase în corespondență cu Gentz, domnul muntean reprezenta o importantă sursă de informație a Constantinopolului. Totodată, marele vizir îl mai folosea, cînd era cazul, pentru transmiterea unor scrisori către bărbați de stat europeni, cum acest lucru s-a întîmplat în 1828, cînd a avut de comunicat scrisori miniștrilor de externe britanic și francez<sup>175</sup>. În întocmirea rapoartelor sale Ghica lucra probabil numai cu Arsache<sup>176</sup>, analizînd cu multă băgare de seamă informațiile și comentariile transmise lui Gentz sau citite în organele de presă pe care domnul le primea la București. El evita să „irite” și lăsa, în consecință, deoparte pasajii „supărătoare” sau ceea ce ar fi putut să încurajeze Poarta „dans ses erreurs”<sup>177</sup>. Corespondența sa cu Gentz este interesantă și prin unele aprecieri pe care le făcea domnul, dezvăluindu-se ca un conservator, în general situat pe poziții apropiate Austriei<sup>178</sup>. Dar oare nu era și aceasta o tactică? Mai trebuie remarcat că, extrem de prudent, Ghica a evitat să se angajeze într-un schimb de corespondență cu Leb-

<sup>169</sup> *Din corespondența...*, p. 203.

<sup>170</sup> N. Iorga, *Acte și fragmente...*, vol. II, p. 648.

<sup>171</sup> Mihail Guboglu, *op. cit.*, vol. I, p. 304, 313, 323, 345—346, 387 etc.

<sup>172</sup> Zezi, de exemplu, scrisoarea de confirmare și mulțumire a marelui vizir din 1823 (*Ibidem*, p. 309).

<sup>173</sup> Zezi vol. II și III din Gentz, *Dépêches inédites aux hospodars de Valachie du chevalier de...*

<sup>174</sup> *Documente Hurmuzaki*, vol. XVI, p. 1107, 1119—1120.

<sup>175</sup> Mihail Guboglu, *op. cit.*, vol. I, p. 480.

<sup>176</sup> În noiembrie 1823 scria lui Gentz: „...exception faite de moi et de mon secrétaire l'œil d'un tiers n'atteint jamais les pièces qui me parviennent de vous”, iar altădată: „ces sortes de communications ne seront jamais vues ni connues que de moi exclusivement” (*Din corespondența...*, p. 100, 102).

<sup>177</sup> *Ibidem*, p. 188—189.

<sup>178</sup> La un moment dat scria în legătură cu lupta de eliberare a grecilor: „maudite insurrection”, ori altă dată cerea a nu se da satisfacție sîrbilor deoarece erau răsculați! (*Ibidem*, p. 187, 207).

tzelteln, ambasadorul austriac în Rusia și chiar a evitat să răspundă unor scrisori ale lui Strangford!<sup>179</sup> „... mon princepe, scria chiar el lui Gentz, la 22 ianuarie/3 februarie 1824, . . . est de n'avoit de correspondance avec aucun ministre étranger pour ne point paraître à ma cour que je me prête à une influence étrangère”<sup>180</sup>. Dar activitatea aceasta a lui Ghica este relevantă și din punctul de vedere al orizontului său politic internațional. El se arată interesat de evoluția evenimentelor din Franța, din Spania ori din America de Sud. Motivația interesului său pe care o evocă el lui Gentz, în februarie 1825, este relevantă! Soarta fostelor colonii spaniole din America i se pare a oferi și țării sale „les mêmes chances”, ajungându-se și în privința ei la o soluție similară!<sup>181</sup>

#### AFIRMĂRI ALE AUTONOMIEI ȘI TENDINȚA DE NEATĂRNARE

Cu toată situația delicată în care s-au aflat, domnii pămînteni s-au străduit să afirme autonomia țărilor lor. Sturdza a avut mai multe conflicte cu consulii acreditați la Iași, în primul rînd cu Lippa, consulul habsburgic; în ultimele luni din 1825 se solidarizaseră însă cu acesta și reprezentanții prusian și francez, iar în 1826 au apărut divergențe la Iași între consulatul francez și aga în legătură cu ținerea unui bal în timp de epidemie<sup>182</sup>. Mai important și *mai principal* a fost conflictul lui Ghica cu Hugot, consulul Franței, pricinuit de încercările acestuia de a sprijini pe un berar străin, Krebs, care nu voia să țină în seamă dreptul de monopol ce fusese acordat altuia. În situația conflictuală ce se crease, Grigore Ghica a adresat o scrisoare contelui de Guillemont, ambasadorul Franței la Constantinopol, în toamna anului 1826, prin care a adoptat o atitudine fermă față de încălcarea drepturilor sale și ale țării „... il est inconcevable, scrisese el demn, comment M. le chevalier de Hugot puisse contester au prince de la Valachie un droit que les traités ne contestent pas. . .”. „M. le consul, mai adăugase el cu fermitate și ironie totodată, parait avoir regardé au-dessous de sa dignité d'examiner et de connaître un peu la constitution et les usages du pays où son gouvernement lui confia un poste honorable”<sup>183</sup>. O atare luare de poziție preluda politica de demnitate națională a României moderne.

Aparent, supunerea domnilor pămînteni față de Poartă a fost deplină, ajungându-se chiar la atitudini de umilință (în 1823, Ioniță Sandu Sturdza se arăta dispus să accepte „Constituția” cărvunurilor *doar* dacă Poarta își dădea acordul!)<sup>184</sup>, dar dincolo de aparență exista o altă realitate ascunsă. Grigore Ghica a căutat să obțină rectificarea încălcărilor de frontieră spre Transilvania (fiind și personal interesat ca deținător

<sup>179</sup> *Ibidem*, p. 40, nota 3; N. Iorga, *Acte și fragmente...*, vol. II, p. 695.

<sup>180</sup> *Din corespondența...*, p. 115.

<sup>181</sup> *Ibidem*, p. 169.

<sup>182</sup> *Documente Hurmuzaki*, vol. X, p. 334–335; vol. XVI, p. 1143, 1151, 1155, 1156; 1182; vol. XVII, p. 34–36, 42.

<sup>183</sup> *Din corespondența...*, p. 133.

<sup>184</sup> *Documente Hurmuzaki*, seria nouă, vol. II, p. 897.

al unor moșii de graniță)<sup>185</sup>, dar s-a străduit să obțină același lucru și la frontiera dunăreană<sup>186</sup>, combinând în această privință fermitatea cu o amabilitate uneori chiar servilă față de pașalele dunărene<sup>187</sup>. El scria, de altfel, fără să șovăie lui Gentz, la 8/20 noiembrie 1823: „Il est à remarquer que dans tous ces firmans la Valachie est représenté formellement comme un pays séparé de reste de l'empire ottoman ayant ses propres usages et son gouvernement à part”<sup>188</sup>.

Situația statelor românești autonome nu era din cele mai bune, dată fiind situarea lor la confluența celor trei imperii ale zonei. Dar, așa cum remarcă un consul străin, otomanii își făceau iluzii crezând că românii gindeau altfel decât grecii în ceea ce privea viitorul lor statut internațional<sup>189</sup>. Stăruința repetată pentru organizarea unei incipiente oștiri naționale<sup>190</sup> reflecta dorința de afirmare de sine stătătoare. În mai 1825, consulul Hugot remarcă că în pofida a ceea ce el definea a fi „l'aversion générale des habitants de ces provinces contre le joug ottoman”, aceștia preferau „rester sur un tel pied, tributaires de la Porte” decât „à devenir la proie d'une des deux grandes puissances qui les environnent”<sup>191</sup>. Era limpede că politica pe care o vor urma pașoptiștii începea să se profileze: ostilitate față de *toate* cele trei imperii ale zonei, odată cu constatarea lucidă a primejdiei *mai mici* pentru viitorul poporului român pe care o reprezenta pentru români dominația otomană. Chiar și lui Gentz, Ghica i-a dezvăluit, la 1/13 februarie 1827, că nu era dispus „pour tout au monde” să devină „le jouet . . . d'une prépotence étrangère” și „le simulacre d'un prince”<sup>192</sup>. În 1824, într-o adunare convocată de Ioniță Sandu Sturdza, se exprima dorința care reflecta evident tendințele de neatîrnare: „. . . să ne alcătuim un stat care să înceapă a figurarisi printre altele, un stat stăpînitor cum am fost, după privilegiile cele vechi ale țării, adică atîrnat cu adevărat și birnic, dar de sine stătător, cu pravili și cu puterea sa”<sup>193</sup>. În primăvara 1826, Ghica informa pe Gentz că boierii moldoveni ceruseră Rusiei „l'indépendance de leur patrie ou au moins de nouveaux privilèges tenant de l'indépendance”<sup>194</sup>. Aserțiunea lui Ghica este confirmată și de alte izvoare. Consulul Lagan raporta astfel din Iași, la 26 martie/7 aprilie 1827, că boierii moldoveni, atît „cei bătrîni”, cît și partida rusofilă doreau „une indépendance totale, garantie par toutes les puissances”<sup>195</sup>. Nicolae Rossetti — Rosnovanu, conducătorul rusofililor, avea și el să confirme, peste cîțiva ani, informația. El declară, în 1834, diplomatului francez Bois-le-Comte că în 1826 făcuse un memoriu prin care ceruse „l'indépendance

<sup>185</sup> *Din corespondența . . .*, p. 221, 227, 233, 237, 240, 244—245.

<sup>186</sup> *Ibidem*, p. 160, 227.

<sup>187</sup> Vezi corespondența respectivă — răspunsurile otomane — la Mihail Guboglu, *op. cit.*, vol. I, p. 286 și urm.

<sup>188</sup> *Din corespondența . . .*, p. 97.

<sup>189</sup> *Documente Hurmuzaki*, vol. XVI, p. 1094.

<sup>190</sup> Manolache Drăghici, *op. cit.*, tomul II, p. 149; *Din corespondența . . .*, p. 189; N. Iorga, *Acte și fragmente . . .*, vol. II, p. 699—700; *Documente Hurmuzaki*, seria nouă, vol. II, p. 948; I. C. Filitti, *op. cit.*, p. 83—87, 159.

<sup>191</sup> *Documente Hurmuzaki*, vol. XVII, p. 17.

<sup>192</sup> *Din corespondența . . .*, p. 235.

<sup>193</sup> I. C. Filitti, *op. cit.*, p. 159—160.

<sup>194</sup> *Din corespondența . . .*, p. 206.

<sup>195</sup> *Documente Hurmuzaki*, vol. XVII, p. 48.

de notre patrie”, luind poziție totodată față de eventualele tendințe de anexiuni ale Imperiului țarist. „Si la Russie, scrisese el, a pour but de s'agrandir par l'adjonction des principautés du Danube, elle sort de sa véritable politique”<sup>196</sup>.



Zorii unei noi perioade începeau să se profileze, în ciuda complicației situației în care se găseau încă statele românești (ca și națiunea română în întregimea ei) supuse imixtiunilor abuzive otomane, iar apoi, din 1826, unui protectorat reinnoit și accentuat al Imperiului țarist. Din ce în ce mai evident, în profida complicațiilor existente, independența devenea un obiectiv neapărat. *Garanția colectivă* a puterilor — ca treaptă intermediară de la dominarea exclusivă de către una sau două puteri spre libertatea deplină —, ipoteza unei *răscumpărări a tributului* în vederea dobândirii neatârării —, chemarea unui prinț *străin* (dar nu aparținând unui imperiu creștin limitrof!) au fost idei care au apărut și s-au afirmat în gândirea politică a vremii<sup>197</sup>. În măsura în care lucrul fusese posibil și activitatea diplomatică a acestei perioade grele, dar totuși dă-tătoare de speranțe, contribuie la deschiderea unor porți spre România viitoare.

## LES DÉBUTS D'UNE ACTIVITÉ MODERNE DE POLITIQUE EXTÉRIEURE (1821 — 1828)

### *Résumé*

L'étude présente dans un contexte international les débuts d'une activité moderne de politique extérieure dans les principautés de Moldavie et de Valachie. Le premier sous-chapitre est consacré aux actions de politique extérieure de Tudor Vladimirescu, le dirigeant de la révolution valaque de 1821, visant tant l'Hétairie que les trois empires de la zone et en premier lieu la Porte ottomane. On accorde aussi toute l'attention aux actions similaires des boyards valaques et moldaves. Le second sous-chapitre s'occupe des problèmes suscités par l'occupation ottomane dans les années 1821—1822, pour étudier, dans le troisième, l'activité de politique extérieure des nouveaux princes de Valachie et de Moldavie. On présente amplement les circonstances de leur nomination, ainsi que divers aspects de leurs actions dans le domaine de politique extérieure ou de celles des boyards se trouvant en opposition. Un sous-chapitre est consacré aux activités consulaires dans les Principautés des représentants de diverses puissances et aux rapports de ceux-ci avec les autorités locales. Ensuite sont examinées les relations des deux Etats autonomes roumains avec la Porte ottomane, la Russie

<sup>196</sup> *Ibidem*, p. 401.

<sup>197</sup> I. C. Filitti, *op. cit.*, p. 177—178.

et l'Autriche. Les rapports que les deux princes ont entretenus leur représentation au-delà des frontières ainsi que le problème de la réception et la transmission des informations de l'extérieur constituent des aspects abordés dans un autre sous-chapitre. La défense de l'autonomie, ainsi que les tendances vers l'indépendance, font l'objet d'un dernier sous-chapitre, dans lequel on relève aussi la présence, pendant l'étape étudiée, des idées de la garantie collective des puissances, ou de celle du prince étranger.